

II. ANYANYELVI JUNIÁLIS
SZÉPHALOM, 2012. JÚN. 15–17.

Édes Anyanyelvünk

2012. JÚNIUS

XXXIV. ÉVF. 3. SZÁM

A TARTALOMBÓL:

Szleng az Operában

Minya Károly:
Nyelvjárás – attitűd – színház

Büky László:
Szalmacséplés

Balázs Géza:
A mesei anyanyelvről

Kemény Gábor:
Tedd a fakkomba!

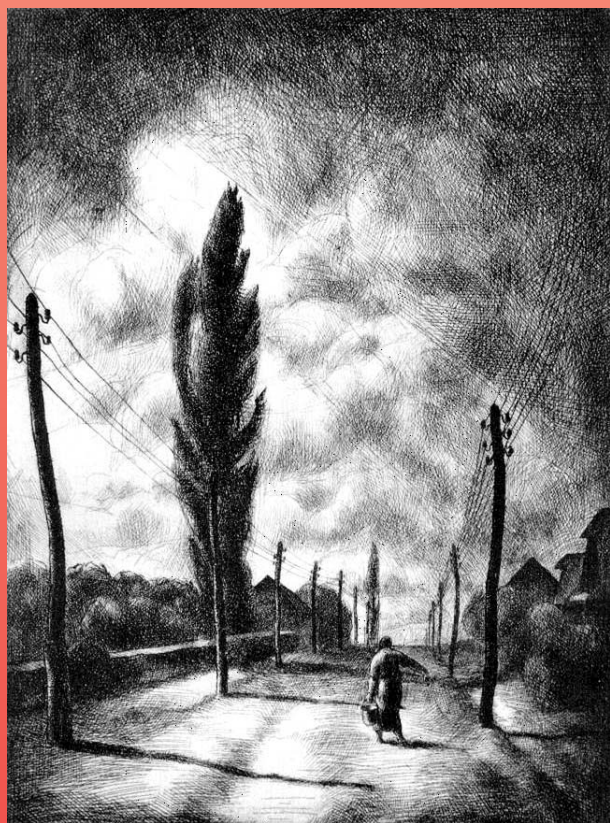
Láng Miklós:
Kukacoskodom

Szilvási Csaba:
Anyanyelv, szülőföld, anyaföld

H. Varga Márta:
Zajlódik?

Mártonfi Attila:
A József Attila-szótár terve

Cikkek, hírek, események,
nyelvi játékok 24 oldalon

Patkó Károly: Országút (rézkarc)

É
A

Volt egy álmunk...

– írják a széphalmi A Magyar Nyelv Múzeuma munkatársai. Levelüket azért fogalmazták meg, mert a múzeumi hálózat átszervezése során a 2008-ban megnyílt széphalmi múzeum jövőjét nem látják pontosan.

A mintegy ötven éve létrehozott megyei múzeumi hálózat (megyeszékhely és hozzá tartozó múzeumok) a kormány átszervezi, s a most formálódó tervek (Nefmi, múzeumtörvény) szerint a múzeumok az adott települési önkormányzatokhoz kerülnek. A más rendszer szerint való működés fölvet kérdéseket. 212 múzeumról van szó. A nagyobb városok „húzómuzeumai” nyilván tovább működhetnek és fejlődhetnek, a forráshiányos önkormányzatok kevésbé jelentős múzeumai viszont bajba kerülhetnek. A Heti Válasz információi szerint (2012. ápr. 19. 79) a Nefmi a kulturális örökség megőrzése érdekében egyes múzeumi feladatokat továbbra is támogatni kíván. Viszont olyan vélemény is megfogalmazódik, mint: „Saját kultúrpolitikusaival is szembeemelve felszámolja a megyei múzeumok hálózatát a kormány. A legrosszabb forgatókönyv esetén a vidéki közgyűjtemények anyagán a műtárgypiac és a nagy országos múzeumok osztozkodhatnak.”

A Magyar Nyelv Múzeuma (Széphalom) jelenleg a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatósághoz tartozik, és a sátorlajújhelyi Kazinczy Múzeum „filiáljaként” működik a Kazinczy- emlékkerttel egyetemben. Amennyiben Sátorlajújhely fennhatósága alá kerülne, úgy a városnak három múzeumot kellene működtetnie, s ez plusz források nélkül aligha lenne lehetséges. (Ha Széphalom leválna Újhelyről, gyakorlatilag nem lenne semmi forrás a múzeumra.) A Magyar Nyelv Múzeumának a helyzete azért is sajátosság, mert ez a múzeum nem pusztán egy településé, még csak nem is egy megyéé (bár Borsod-Abaúj-Zemplén megyei beruházásként készült el), hanem az egész magyarságé. Így pedig országos, nemzeti intézmény.

Jó lenne, ha a Magyar Nyelv Múzeuma, a Kazinczy- emlékert és a Kazinczy Múzeum hármasa a magyar kultúra, a magyar nyelv országos hatókörű, tudományos, közművelődési intézményeként maradhatna fenn. Az Anyanyelvápolók Szövetsége és a Magyar Nyelvstratégiai Kutatócsoport már eddig is szoros kapcsolatot ápolt a múzeummal, s nyelvészeti szakmai támogatással szeretné segíteni a legjobb megoldás megtalálását.

Széphalom már évek óta a legjelentősebb irodalmi-nyelvi zarándokhely. Bízunk álmaink megvalósulásában, ezért június 15–17. között ott leszünk Széphalomban a második anyanyelvi júnálison.

A szerkesztőség

Patkó Károly (1895–1941) Budapesten, a Képzőművészeti Főiskolán diplomázott. Képeit az 1920-as években több alkalommal kiállította az Ernst Múzeumban. 1923-ban elnyerte a Szinyei Merse Pál Társaság ösztöndíját. Gyakran festett egész alakos aktkompozíciókat. Erős rajzkészség jellemezte, és mesteréhez, Szőnyi Istvánhoz hasonlóan kiváló rézkarcoló volt.

TARTALOM

Volt egy álmunk.....	2
Minya Károly: Nyelvjárás – attitűd – színház . . .	3
Büky László: Szalmacséplés	4
Bencédy József: Utóhang a szótári konferenciához	4
Balázs Géza: Miért érdekes? A mesei anyanyelvről	5
Sz. Györfly Sarolta: Amit nem tudok <i>feldolgozni</i> .	6
Kemény Gábor: Új szavakat tanulok. Tedd a <i>fakkomba!</i>	7
Halasy-Nagy Endre: Panyóka	8
Kovács József: Pontatlanul ejtett idegen nevek. . .	9
Dóra Zoltán: Becézett keresztnévek	9
Láng Miklós: Kukacoskodom	10
Holczer József: Trikolór színű macska	10
Szilvási Csaba: Anyanyelv, szülőföld, anyaföld . .	11
B. G.: Szleng az Operában.	11
Gasparics Gyula: <i>Hasít és bedől</i>	12
Kelemen Livia: Az erdélyi <i>csobánkutya</i>	12
H. Varga Márta: <i>Zajlódik?</i>	13
Balog Lajos: <i>Tepertő</i>	13
Mártonfi Attila: A József Attila-szótár terve. . . .	14
Kemény Gábor: Magyar ellentétszótár	15
Grétsy László: Minya Károly új könyve változó nyelvünkéről	16
B. G.: Nyelvelő és Nyelvi finomságok.	17
Balázs Géza: Bereczki Gáborra emlékezünk Pusztay Jánossal	18
www.manyszi.hu	19
Hírek, események.	20–21
Pontozó	22
Keresztrejtvény.	23
Új szavak, kifejezések (70.)	23
Nyelvész-leletek, nyelv-észletek.	24

ÉDES ANYANYELVÜNK • AZ ANYANYELVÁPOLÓK SZÖVETSÉGÉNEK FOLYÓIRATA

Megjelenik évente ötször – februárban, áprilisban, júniusban, októberben és decemberben – a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Nyelvi Bizottságának és a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak a támogatásával.

Kiadja: az Anyanyelvápolók Szövetsége
Felelős szerkesztő és kiadó: Grétsy László

A szerkesztőség tagjai:
Balázs Géza, Kemény Gábor, Maróti István

A szerkesztőség címe:
1053 Budapest, Károlyi M. u. 16.

Honlap: www.anyanyelvapolo.hu
(vagy: www.anyanyelvapolo.hu)

Villámposta: ea@anyanyelvapolo.hu
Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt.
Hírlap Üzletága (Bp. VIII., Orczy tér 1.).
Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőnél.

E-mail: hirlapelofizetes@posta.hu
Fax: 303-3440
Információ, reklamáció: 06 80 444-444
További terjesztők: Magyar Lapterjesztő Rt.
és Könyvtárellátó Kht.

Ára: 250 Ft.

Az Anyanyelvápolók Szövetségének tagjai a lapot a tagdíj fejében illetménylapként kapják.
Tagdíj: 2000 Ft/év, tanulónak, nyugdíjasoknak: 1500 Ft/év.

Belépési nyilatkozat kérhető:
Anyanyelvápolók Szövetsége,
1053 Budapest, Károlyi M. u. 16.
Tel.: 317-3062, 317-3611/208

Az Édes Anyanyelvünk szerkesztőbizottsága:
Balázs Géza, Bencédy József (a szerkesztőbizottság elnöke), Grétsy László,
Heltainé Nagy Erzsébet, Juhász Judit,
Kemény Gábor, Maróti István

Műszaki szerkesztő: Kovács Gyula

Lapunk kiadását

a Nemzeti Erőforrás
Minisztérium,

NEMZETI ERŐFORRÁS MINISZTERIUM

a Nemzeti Kulturális
Alap,

Nemzeti
Kulturális
Alap

a Brokernet Jövő
Alapítvány,

BROKERNET
JÖVŐ ALAPÍTVÁNY

a Magyar Fejlesztési Bank
segíti.

Magyar Fejlesztési Bank
Zártkörűen Működő Részvénytársaság

ISSN 0139-0457 (nyomtatott)
ISSN 1588-0311 (online)

Nyomdai előkészítés: Opticult Bt.
Nyomás: mondAT Kft.

Nyelvjárás – attitűd – színház

Két könyv közös nevezője

Nyári olvasmányélményeim közül két könyv műfajában igen távol áll egymástól, egyvalami mégis összeköti őket: a nyelvjárás. Előjáróban még annyit, hogy e lap hasábjain Zimányi Árpád írt a nyelvjárás és az attitűd viszonyáról. Ehhez is kíváncsi némi adalékot szolgáltatni az alábbiakban. A két kötet: Hári Gyula–H. Tóth Tibor (szerk.): *Regionalitás és nyelvjárásiasság Veszprém megyében*. Pannon Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tan-szék, Veszprém, 2010; Szigliget. Michael Frayn *Balmoral* darabjából írta: Hamvai Kornél.

Lássuk először a tanulmánykötetet! Természetesen itt arra nincs lehetőség, hogy mind a 16 tanulságos írást bemutassam, így egyet emelek ki azok közül, amelyek a már említett nyelvjáráshoz fűződő attitűdöt taglalják. Kővári Zsannett *A nyelvjárási attitűd vizsgálata tíz Veszprém megyei településen* című írása 12 kérdés segítségével próbált meg választ kapni arra, hogy a beszélők milyen mértékben fogadják el nyelvjárásukat. Az egyik kérdés így hangzott: „Hogyan beszél hivatalos helyen, ha valamilyen ügyet intéz? Mit mond másképpen, mint otthon?” Nos, az adatközlők 49%-a, főleg az idősebb generáció tagjai nem változtatnak, azonban viszonylag jelentős százalékban (38) igen, mert félnek, hogy „leparasztozzák”, vidékiesnek tekintik őket. Íme, egy másik kérdés: „Hogyan beszéljen egy tanár, egy pap, egy polgármester? Ahogy a helybeli emberek, vagy a rádió, televízió kiejtése szerint?” Az erre adott válaszok többsége igen megörvendeztetett, ugyanis 70% úgy vélte, hogy helyes, ha a tanult emberek is a tájnyelvet használják, mivel a helybeliek jobban megértik, és a bizalmukba fogadják az így beszélőket, sőt a tájnyelv használata otthonosságérzetet is nyújt. S végül még egy kérdés: „Melyik beszéd a szebb, amit a rádióban, televízióban hallani, vagy amelyik itt a településen járatos?” Érdekes ellentmondást tartalmaz a válaszok egy része. A helyi nyelvjárást érzi szebbnek a köznyelvvél szemben, mégsem tudja közülük mindenki elképzelni azt, hogy tájnyelven szólaljanak meg a bemondók, hírmondók. A tanulmány írója az összegzésében többek között megállapítja, hogy még előítéletekkel kell megküzdeni az anyanyelvjárás használatakor. Aki további részletekre kíváncsi, melegen ajánlom a könyvet a figyelmébe.

Kérdezheti az olvasó: hogyan kerül a csizma az asztalra? Hogyan kapcsolódik a fentiekhez egy kortárs magyar szerző komédiája, átírata, Hamvai Kornél Szigligete? Nos, úgy, hogy mint közismert, a vígjátékokban a helyzet- és jellemkomikumon kívül létezik nyelvi komikum is, ami általában a különféle nyelvi játékokból, nyelvváltozatokból táplálkozik. Ritkán fordul azonban elő az, hogy a nyelvi komikum „főszereplője” a nyelvjárási beszéd. Hangsúlyozom: nem elítélően, lenézően, a kabarészerzőktől „megszokott” módon, hanem jókedvűen, bohózáti elemként.

A műről annyit kell tudni, hogy a komédia a kétfelvonásnyi szórakozáson kívül is rendkívül érdekes kísérletnek tekinthető. A darab alcíme utalás Michael

Frayn angol szerző *Balmoral* című darabjára. A krimiparódia szabályai szerint épül fel Hamvai parafrázisa is: az ötvenes évek elején Sass Tiborhoz, a költőfejedelemhez olasz riporter érkezik a szigligeti alkotóházba. Ám aznap semmi nem sikerül: a babérkoszorús félisten hajnalban kiment egy feketevágásra, hogy némi disznósághoz jusson – nem csak kenyérrel él az ember –, ám visszafelé elcsúszik. Mivel a reggelinél nincs jelen, társai a kor szokása szerint azt hiszik, elvitték. De mégsem. Sass csupán elcsúszott a kapu előtt. De a helyzet ettől még nem oldódik meg: a költő, ha visszatér, szívrohamot is kap, mert társai kiköltöztették a szobájából. Az alkotóházban ráadásul nemcsak a szabadság, de a szerelem is tombol: Sass Tibor éjszakánként Lukics Mária drámaíróval mindent megtesz azért, hogy ne aludjanak a szomszédos szobákban a lélek többi mérnökei.

Az említett humorforrásként szolgáló nyelvváltozatok: a nyelvjárás, a tört magyar és a szocialista zsargon.

Lukics Mária a divatnak megfelelő epigon, álnépies művének írása közben a Malacsik nevű szereplőhöz fordul kérdésével (Malacsik szolgál, inas, kertész és minden, egyben azonban főszereplő is):

Lukics: István, kérem. Maga mégiscsak autentikus. Mi van egy parasztházban?

„a nyelvjárás, a tört magyar, a szocialista zsargon”

Malacsik: Semmi különös.

Lukics: Értem, de például kemence, lóca, sublót, szuszék... stelácsi... és?

Malacsik: Asztal.

Lukics: Asztal. Jó – de az hogy van népiesen?

Malacsik: Nem tudom.

Lukics: Dehogynem, gondolkodjon. Hogy hívta az asztalt a nagyapja?

Malacsik: Asztal.

Másutt így töprenkedik az ihletett állapotban leledző költőnő:

Lukics: Istenien haladok, csak a hülye részletek, például... fölakasztja a bekecsét vagy mittudom, subáját – hova? A szemöldökfára? A mestergerendára?

A nyelvi komikum sajátos eleme az, hogy a már említett Malacsik *ö-zik, ö-ző* nyelvjárásban beszél. Például: **lőhet. Az lőtt mondva, ne engődjek be senkit.**

Mivel a műben a nagy író, Sass Tibor tetszhalott, akihez olasz riporter érkezik interjút készíteni, ezért a helyébe kell lépnie valakinek, s ez nem más, mint Malacsik. Igen ám, de mivel Malacsik *ö-zik*, nem játszhatja el a tetszhalott Sass szerepét. Meg kell hát tanítani „rendesen” beszélni, amolyan Pygmalion-effektusként. Azonban a mindenes kijelenti: **Másképpen nem mögy. Mire az egyik szereplő elkezd az „oktatást”: Azt mondja, szegény, nem szögény. És és regény, nem rögény.** Eközben azonban az történik, mint a hiperkorrekció során, hogy érvényesülni kezd az általam ellen-*ö-zésnek* nevezett jelenség. Azaz, ahol a köznyelvben is *ö* hangot kell használni, ott is *e* váltja fel. Például: a *rögeszmé-ből regeszme* lesz. Vagy: **A tebbieik is kérnek ám! Kevetel egy feleséget., ücsereg, ketény, kenyvtár, üldezi.**

Tehát két könyv, három szó: *nyelvjárás – attitűd – színház*.

Minya Károly

Szalmacséplés

A Beszterce ostromáról írott regényében Mikszáth Kálmán elmondja, hogy hőse, a különc gróf „[...] kisebb hadgyakorlatokat tartott cselédjeivel és az újoncokkal, akiket lépni tanított. – *Szeno – szlama, szeno – szlama!* (Szalma- és szénacsutak volt lábaikhoz kötve.) Estella, mint markotányosnő, rövid ruhában, csinos patrontáskával, két kulacsból bort és rozspálinkát szolgáltat fel a katonáknak. Aki jól viselte magát, szabad volt neki az Estellát megcsókolni.” A csinos Donna Estella azonban aligha viszonzta a csókot, manapság pedig ugyancsak tágra nyílnának sem egészen kék, sem egészen fekete szemecskéi, ha a *széna* és a *szalma* különbségét nem ismerné valaki. Pongrácz István gróf azért egzecírozta szénával és szalmával tótocska cselédeit, mert ezeket biztosabban megkülönböztették, mint bal és jobb lábukat, ugyanis a hajdani paraszti életben a szénát is, a szalmát is nap mint nap használták valamire. Az Erdélyi magyar szótörténeti tár negyvennél is több szalmával kapcsolatos címszava ezt jól mutatja: *szalmaágy, szalmaajtó, szalmabor, szalmaerszény, szalmakerítés, szalmasíveg, szalmazsup* stb., stb. A magyar nyelv értelmező szótárában csaknem nyolcvan különféle szó épül a *szalma* alapszóra.

„A széna és a szalma két dolog neve”

Természetesen a magyar írók szókincsében is számos helyen megtaláljuk a szót. Balassi Bálint írja: „Venus szerelméért többé nem udvarlok, / Melegedni szalmatűznél nem kívánok” (Venus asszony udvarától elvált legénynek búcsúzó éneke). Zrínyi Miklóstól szintén szerelmi kapcsolattal: „Ne gondoljad immár, hogy meggyógyulhatnék, / Mint *szalma*, mint kénkű mert az én szívem ég. / Kit meg nem oltana egész tengeremélység” (Euridicét így siratta Orfeusz). Csokonai Vitéz egyik színdarabjának hőse, Tempefői poéta szegényes öltözetben jelenik meg: „rongyos Kaputrokban, fejjér leibliban, fótos nadrágban, a’ tsizmájából ki nyulik a’ *szalma*.” Radnóti Miklós a szalma egyetlen szálának színére is figyel: „felfénylik itt egy szalmaszál / a fűben és két ág között kis pókok fényes szála száll.” Amikor bő ötven éve egy falusi iskolában tanítottam, szóba sem jött, hogy Arany János Családi körében – „Majd a földre hintik a zizegő szalmát...” – kicsoda és mire való a szalma: azzal ágyaztak meg a béna harcfinak. Magam is nemegyszer aludtam gyerekkoromban édesapám szőlőhegyi

pincéjében szalmazsákon, de szüretkor a padláson is: a szénában. Ugyancsak értette a gyereksereg Petőfinek A puszta télen című versében – „Üres most a halászkunyhó és a csőszház; / Csendeselek a tanyák, a jószág benn *szénáz*...” –, hogy szénát esznek az állatok az istállóban.

A *széna* és a *szalma* két dolog neve, a széna a lekaszált és megszáritott fű, a szalma pedig a gabonák (esetleg más szálás növények) ízekre tagolt, belül rendszerint üres szára. Ez a különbség a manapság egészen más életmódú városi ember számára már kevésbé nyilvánvaló. Azt hallom a közszolgálati rádióban egy történésztől, hogy a Rákosi-éra deportáltjai, annak ellenére, hogy semmijük nem volt, mégis talpra álltak: volt „aki az út szélén lekaszálta a fűvet, és a *szalmát* megpróbálta eladni.” Ezek szerint azt hiszi az előadó, hogy a lekaszált fűből lesz valamiképpen a szalma. Holott abból csak széna lehet, ha megszáritják.

Hasonló ismeretzavar mutatkozik abban az írásban, amelynek részletét egyik országos napilapunkból idézem: „Szimbolikusan kifejezve: egyszerűen kiürültek azok a szellemi *magtárak*, amelyek Európa klasszikus századaiban még színültig voltak a gondolatok »*lisztjével*«. Hiába működött a kontinens – valami kétségbeesett kattogással – az elméjét, mi is feltehetjük a kérdést, akárcsak Schopenhauer: »Hallom a malmok zúgását – de hol a liszt?» A szövegdarab filozofikus elmefuttatásából az ugyan gyanítható, hogy írja a valamikori kallómalmok kattogására gondol, ámbar azok a gyapjúszövet anyagát tömörítő (vízikerékkel hajtott) gépezetek voltak. A kenyérmagvak őrlésére szolgáló malmok hangjáról Petőfi Sándor így ír: „Nagy távolban a malom zúgása / Csak olyan volt mint szunyog dongása” (A Tisza).

A kicséplést gabonát szokás *magtárak*ban tárolni, a szót magát a mezőgazdasági szakírók terjesztették el a nyelvújítás után. A nagyobb parasztgazdaságok téglából, vályogból építettek szellőztethető épületet a gabona tárolására. A parasztember hagyományosan hombárban tartotta a gabonát, amely általában lábakon álló ácsolt láda volt. Némelykor ún. gabonást építettek az udvarban. A *gabonás* kisebb építmény, gerendatalpakon állott, borona- vagy deszkafalú; tetejét szalma vagy faszindely fedte, itt álltak gabonával töltve a hombárok, a szuszékok, a kosarak. Szuszékban (vagyis ácsolt lábában) és zsákban lisztet tartottak többnyire a ház kamrájában. S ha más a cséplés szóba jött: talán a fentiek elmondása nem volt szalmacséplés.

Büky László

Az *Egynyelvű szótáraink és a nyelvhasználat* című konferencián (Petőfi Irodalmi Múzeum, 2012. január 21.) elhangzottakhoz szeretnék hozzájárulni néhány olyan gondolattal, melyeknek felvillantására se a tudományos ülésszakon, se az arról adott beszámolóban (ÉA 2012/2. szám) nem volt lehetőségem. Ezért most ennek a számnak az olvasóival osztom meg őket.

Hallunk időnként elmarasztaló véleményeket a nyelvművelésről: szükség van-e rá, elég hatékony-e, nem jelent-e illetéktelen beavatkozást a nyelvhasználatba? Mondanak efféle általában, mondanak helyenként nyelvészek is. Szinte alig magunk, az érintettek, pedig előbbre járhatnánk, ha egyszer-egyszer magunkba is néznénk.

Kezdem egy régi botlásunkkal, hogy árnyalás nélkül, néha lelkes buzgalommal szóltunk az egységes nyelvhasználatról, amiben benne volt – legalábbis veszélyként – a nyelvjárások mellőzése, a baráti, családi szólásformák válogatás nélküli elítélése, az idegen szók merev elutasítása.

Fontos feladatot vállaltunk a nyelvi, nyelvhasználati babonák elítélésével, visszaszorításával, de elmulasztottuk okaik keresését, a jelenségek árnyalt elemzését. A legszembevetőbb az ikes ígék ragozásának visszaszorulása miatti sajnál-

kozás, a *-ban*, *-ben* rag *n* hangja elmaradásának nagy buzgalommal való elítélése (minden esetben!), holott a nyelvfejlődés egyik belső törvényére, az ökonómiára utalva szembe kellene fordulnunk ezekkel a vélekedésekkel, s terjeszteni kellene a nyelvhasználat alaposabb elemzésének igényét.

Széles körben idegenkedést vált ki az idegen szók (vagy *szavak*) használatának árnyalás nélküli elmarasztalása. Számos laikus szinte Grál-lovagként hadakozik ellenük. Pedig itt is válnunk kell a körültekintő vizsgálatot, elemzést, mindenekelőtt annak a véleménynek az elterjesztését, hogy az idegen szavakkal élés nem átok a magyar nyelvben, hogy helyenként és témánként lehet vagy kell élnünk velük.

Lehetne folytatni a példákat, de befejezem még egy példával, ez a megakadás, a hezitálás jelensége, amely szintén nem új, de napjainkban jócskán megszaporodott. A nyilatkozatokban, a rádióban, televízióban szinte divattá vált az *a-a-a*, *e-e-e* forma az elgondolkodás, töprengés jelzésére. Holott, sajnos, nincs ennyi elmélyült emberünk!

Köszönöm figyelmüket. Ne hagyjuk abba a gondos örködést!

Bencédy József

Utóhang a szótári konferenciához

Miért érdekes?

A mesei anyanyelvőről

A magyar népmesekutatás a világ élvonalában áll: eddig több tízezer népmesét gyűjtöttek a folkloristák. 1989-ben, a mesei tulajdonnevek kutatásakor száz tudományos gyűjtemény bibliográfiáját állítottuk össze – a nem tudományos kiadványokat nehéz lenne összeszámlálni. A nemzetközi folklorisztikában is a mesekutatásban bukkant föl a legtöbb elméleti és módszertani újítás. Csak néhány nagy név: Grimm, Aarne, Thompson, von Sydow, Propp, Lévi-Strauss, Dundes, Röhrich. A magyar kutatások között meg kell említeni Ortutay Gyula egyéniségkutató iskoláját; Berze-Nagy János, Dégh Linda, Kovács Ágnes, Banó István rendszerezéseit; a torzóban maradt pszichoanalitikus meseelemzést (Róheim Géza); a modern narratív (Thomka Beáta), esztétikai (Katona Imre, Voigt Vilmos), strukturális (morfológiai, transzformációs) kutatásokat, a szabad élő mesemondás kutatását (Nagy Olga), a mitikus-szimbolikus megközelítéseket. Ez utóbbiba sorolható például a tudományos körön kívül maradt Pap Gábor munkássága. Három mesetípust az elmúlt évtizedekben fedeztek föl: a bibliaméséket (Lammel Annamária, Nagy Olga), a tréfás meséket (Vő Gabriella), az erotikus meséket (Burány Béla).

A mesék nyelve

A mese meghatározását a szakirodalom sokszor megkerüli, de a nyelvészek nem. A Magyar értelmező kéziszótár (2003. 925) meghatározása: „Csodás elemeket tartalmazó, naiv hangú, költött elbeszélés”. A mese életének megértéséhez érdemes áttekinteni a szótározott szócsaládot: *mesealak, meseautó, mesebeszéd, mesedélután, mesefilm, mesehős, mesejáték, mesekönyv, mesemondó, meseország, mesesarok*. Illetve a szólások, helyzetmondatok is sok mindenről tájékoztatnak: *mesébe illő, ilyen a mesében sincs, mesékkel hitegeti, ne tarts nekem mesét, ne mesélj nekem, ez csak mese, mesei gazdagság stb.*

A meseszövegek nyelvészeti (folklorlingvisztikai) kutatásának fő témái: a *mese* szó eredete, a mesefrazeológia (állandó formulák, különösen mesekezdők, mesezárók), a mesei motívumok, a mesei stílus, általában a meseértelmezés szövegtani vizsgálata. A magyar folklorlingvisztikában négy füzetben 100 népmesegyűjtemény teljes tulajdonnévanyagát összegyűjtötték, majd az anyagot az ötletadó, Voigt Vilmos mesei tulajdonnevek onomasztikája (névtana) címmel elemezte, kimutatva a mesékben lévő kicsinyítés jellemzőit.

Mese szavunk finnugor eredetű, első jelentése: mondás. Ez ma is érvényes: „mondj valamit” (ez lehet mese is), illetve tautologikusan: „mondj egy mesét”, a keleti székeleyknél és moldvai csángóknál mindmáig: „mondj egy beszédet”, vagy: „Na, hazudjunk egyet!” Korábban a monda (*monda-monda, mende-monda, mondani*) is mesét jelentett. Csak a 19. század második felében különültek el a mai felfogásunk szerinti műfajok: a mondának valóságalapja van, történeti vagy helyi hagyományhoz kapcsolódik, a mese kitalált (fikcionális), elsősorban szórakoztatni akar, különvált a rejtvény (találós kérdés), megjelent az „igaz” történet („valóságmese”). Ennek az a sajátossága, hogy az előadó a történetet saját megélt életeseményként meséli el. A mese iránti elementáris (antropológiai) igényt mutatják a további mai történetek, híresztelések (*urban legend* = városi legenda, modern monda, városi történet), amelyeket bárki föl tud idézni, ha példaként megemlítünk olyan hívókefejezéseket, mint az elrabolt nagymama, a pizzában talált patkány, a démoni és gonosz autóstopposok, az AIDS terjesztése, az áruházi szőnyegben megbúvó mérgegkigyó; ezeket a modern internetfolklor még hatásosabban képes terjeszteni.

Élő mese

A mese nem csupán szöveg, mert lényege a mesélés, vagyis a kommunikációs helyzet. Banó István ezt a kódolás és dekódolás egyidejű voltában határozza meg. Ezt ismerte föl a magyar egyéniségkutató folkloriskola: s kezdték felkutatni a nagy mesemondókat, akiket valódi mesemondói helyzetben hallgattak meg. A mese lényege Voigt Vilmos szerint: „a gyermekkor meséiben mélyebb jelentés található, mint magában a valóságban, amely az életre tanít bennünket”. A mese világa olyan mélyebb, alapvető igazságokat hordoz, amelyet az élet, a valóság nem föltétlenül igazol, ám alapvető (morális) érvényüket senki nem vonja kétségbe. A mesekompetencia változik. Visszaszorulóban a hagyományos mesék tudása. Még a néprajz szakos egyetemi hallgatók mesekultúrája is szegényes. Ám nem tagadható, hogy a mese (fikció) iránti igény elementáris, ezért tudja átvenni a fonótól, a kukoricafosztótól, a kispadtól, sőt talán az óvodától is a tömegkommunikáció, illetve a digitalizáció (számítógépek, internet) világa. A filmművészetben újraéled a mese (rajzos, animált, valós szereplős formában). Bár vitatható, hogy milyen minőségben és hatással, de mégiscsak valamiféle mesepótléknak tekinthetők az interaktív számítógépes játékok, voltaképpen mesék (avatar – a személyiség képi reprezentációjának létrehozása; online szerepjáték, virtuális, alternatív valóság), amelyeken most már egy egész nemzedék nőtt fel.

A legszebbek

A nyelv iránt érdeklődők kedvelt kérdése: melyek a legszebb magyar szavak? Nem meglepő, hogy a szépség kérdése a magyar népmesékkel kapcsolatban is fölvetődik. Voigt Vilmos bevallja: „Szinte rejtély, miért olyan szép a valódi népmese!” A táltos és a kanca című, a „legszebb”, „legelesebb” mesemondóktól származó magyar meséket válogató kötetben (Móra, 1989) azonban a mese esztétikumát a kikristályosodott tartalommal, művészi szerkezetben (műfajban), a mesemondó egyéniségében, stílusában („a szó szépségében”), az esztétikai tudatosságban látja. A legszebb mesék pedig a következők: Első mese (a legelső szakavatott gyűjtőű mese, 1820–1821), Árgyulus királyfi (a legismertebb magyar mese), A táltos kanca és a libapásztorlány (Albert András csikszentdomokosi mesélőtől, aki mindmáig a legszebb magyar népmeséket tudta), Hüvelyk Matyi (jellegzetes európai mese), Szép Miklós (a legkiválóbb erdélyi mesemondó, Bágyi János előadásában), Aki az állatok nyelvét értette (ízes dél-alföldi mese Tombác Jánostól – gyűjtötte: Bálint Sándor), Felfordult világ (a drávaszögi vízvíválgból), A pingált szobák (vizualitásában egyedülálló magyar mese), Jakab (láncmese a Felvidékről), A halhatatlanságra vágyó királyfi (a mesekutatás szimbolikus darabja), Szépvirág (kalotaszegi mesemondó „igaz” meséje), Amikor az Úristen nőül (burgenlandi mese), A kicsi kigyó, a macska és a féreg (verses hétfalusi csángó mese – gyűjtötte: Horger Antal), Világbíró Sándor (a Nagy Sándor-hagyományból, mesélte: Fedics Mihály – gyűjtötte: Ortutay Gyula).

A mesék tovább élnek a mai népmesegyűjteményekben (pl. Népek meséi). De fölbukkantak a mesével élés új alkalmai: meseadaptációk, mesemozgalmak, a magyar népmese napja (Benedek Elek születésnapja, szeptember 30.). Térjed a mesekultusz, sőt mesepedagógia: mesemondóverseny (Gödöllőn szülő-gyermekek együttes mesemondásán alapul a Fa ága rügével sorozat), s elidegenedett, hagyományvesztett korunk – főleg mentálhigiénés – egészségkultuszához is illeszkedik az ún. meseterápia. Sok példa mutatja, hogy az emberiség nagyon gyorsan felejt. Eddig két-három nemzedékre tettük a felejtés terjedését, de már számos jel mutatja, hogy egyetlen nemzedék belüli is jelentős az emlékvésztes. Alapvető, kipróbált tevékenységeket, rítusokat kell tudatosan, mesterségesen ápolnunk, fenntartanunk, sőt újratanulnunk. Mintha a mese, a mesélés is ehhez tartozna. Mivel a meséről tudjuk, hogy több mint mese, embervoltunk egyik alapvető jellemzője, a mesével való tudományos (például nyelvészeti), ismeretterjesztő és mindennapi gyakorlati foglalkozás elkerülhetetlen.

Balázs Géza

Amit nem tudok *feldolgozni*

Benyhe János nyomdokain

„Még nem tudtam *feldolgozni* azt a traumát, amit bárátnóm elvesztése okozott” – nyilatkozta egy idősebb hölgy közszolgálati rádiókban.

„Pszichológus segít *feldolgozni* a diákoknak társaik buszbalesetben történt elvesztését” – halljuk egy rádiós hírben.

„Majd a télen lesz időnk *feldolgozni* nyaralási élményeinket” – mondja egy ifjú asszony egy riportban.

„Hatalmas volt ez a lelki megpróbáltatás, nem tudom, sikerül-e valaha *feldolgoznom*” – olvasom egy interjúban.

Hosszú évek óta naponta halljuk a *feldolgozni* főnévi igenevet nem az eredeti értelmében (‘nyersanyagot iparcikké, táplálékká alakít, ismeretanyagot átalakít, felhasznál’), hanem az újabban elterjedt ‘lelkileg megemészt, túlteszi magát rajta, megbékél vele, belenyugszik’ jelentésben.

Utánanéztam, hogy a 2010 októberében tragikus hirtelenséggel elhunyt Benyhe János nyelvész-műfordító foglalkozik-e ezzel a kérdéssel valamelyik Dohogó kötetében. Jól sejtettem, ír róla az elsőben (Kortárs Kiadó, 2005). Megállapítja, hogy „elműszakiasodott” nyelvünkben ez a „szenvtelen kis- és nagyipari szakszó” új értelmet nyert, és ebben az új értelmében rohamosan elterjedt. Elmondja, hogy számára nehezen viselhető el, ha valaki a szeretett hozzátartozó halálát nem tudja „feldolgozni”. (Ha abba beletörődni „egyáltalán lehetséges”).

Jómagam most nem azzal szeretnék foglalkozni, hogy számomra is nehezen viselhető el a *feldolgoz* igének ilyen új jelentésben való használata. Elterjedésének eredetéről szeretném feltételezéseimet leírni.

Nem vagyok ugyan kedvelője a tévésorozatoknak, de van egy, amelyet egy időben szívesen néztem. Ez pedig a „Weltstadt mit Herz” Münchenben játszódó Derrick. Az MTV a 2000-es évek elején is vásárolt régen forgatott Derrick-filmeket. Ezen régi filmek szinkronszövegében hallottam először (aztán persze a későbbiekben újra és újra) a *feldolgozni* főnévi igenevet ‘lelkileg megemésztetni’ értelemben. Nemrégiben elővettem régi és újabb német–magyar, illetve magyar–német nagy- és ké-

ziszótárait. A régiekben – kb. a 90-es évek végéig – az *aufarbeiten/verarbeiten* igéknek még nem tüntetik fel ‘lelkileg feldolgoz’ jelentését. Az újabban vásárolt Derrick-filmekben (az „újabban”-t az új szinkronhangok is bizonyítják) viszont ez a nyilvánvalóan régi tükörfordítás már gyakorta előfordul. Elővettem a Hessky Regina által szerkesztett, viszonylag új szótárait (Grimm Kiadó, 2002). Ott már szerepel az *aufarbeiten* ige ebben az új jelentésében. Így feltételezhető, hogy az *aufarbeiten* igének először a német nyelvben alakult ki ez a ‘lelkileg megemészt’ jelentése, és ez az ezredforduló táján belekerült a német–magyar, ill. a magyar–német kéziszótárakba is. Azaz a szinkronfordítók ezt a – bűnügyi témájú filmekben értelemszerűen gyakran előforduló – szót von Wort zu Wort alapon fordították le. A jelentés aztán szépen bekerült (ahogy hallok a szorgos sorozatnézőktől) a többi szappanopera és filmsorozat szinkronszövegébe is. A hírszerkesztők, a nyilatkozók, a

tévénezők, az utca embere pedig használja már ezt a főnévi igenevünket nemcsak a médiában, hanem a mindennapi életben is, ha lelki fájdalomról, problémái megoldásáról, hozzátartozói elvesztéséről, élményei felidézéséről beszél.

Az egyik nagy példányszámban megjelenő napilapunk már szóvá is tette, hogy a fordítógépek a „tucatfilmek”-ben gyakran milyen hibásan, sokszor mulatságosan helytelenül adják vissza magyarul a filmekben elhangzó, eredetileg többnyire angol, ritkábban német vagy spanyol

szöveget. Hogy ez a nyelvi „ártalom” miért nem témája gyakrabban az igényes sajtónak? Gyanítom, azért, mert az ott dolgozó sajtómunkások nem folytatásos szappanoperák, akciófilmek megtekintésével töltik szabadidejüket.

Így hát befejezésül: Benyhe János tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halálába nekünk, magyar irodalombarátoknak, akiknek a tíz nyelven beszélő és több nyelvből fordító Benyhe János a világirodalom több tucatnyi remekművének briliáns fordításával, veretes nyelvészeti fejtegetéseivel annyit adott, igen nehéz *beletörődnünk, belenyugodnunk*. De hát az általa lefordított és megírt művek nemcsak emlékeztünkben maradnak meg, hanem ott állnak majd köz- és házi könyvtáraink polcain is. Emlékezzünk majd anyanyelvünket óvó-féltő szeretetére, hatalmas humán műveltségére, kristálytiszt beszédére, tökéletesen megformált hétköznapi mondataira, fáradhatatlanságára, emberi jóságára és szerénységére, művészien szép, gondos írására az általa dedikált kötetekben.

És ez nem kevés az „örökre távozás” ellenében.

Sz. Györfly Sarolta

Új szavakat tanulok

Tedd a *fakkomba*!

Egyetemi tanszékek titkársági szobájában, kutatóintézetek vagy hivatalok portáján a névre szóló leveleket, kisebb csomagokat rekeszes tárolóba helyezik, onnan veszi ki őket, vagy veszi át a portástól a címzett, ha bemegy a munkahelyére. Ezt a praktikus elosztó- és tárolóeszközt német eredetű idegen szóval *fach*nak nevezik, félhosszú vagy hosszú kemény *h* hanggal ejtve, mint a Bach nevet. Másképpen, mint így, sohasem halottam, még a megrögzött puristáktól sem.

Eddig legalábbis így volt. Most azonban feltűnik, hogy mind az egyetemen, mind a kutatóintézetben, ahol dolgozom, ezt a gyakorta szükséges szót némelyek így mondják ki, sőt írják le: *fakk*. És nem a portás vagy a titkárnő használja így, hanem kiváló kollégáim, a nyelvészek! Például egy átnézendő kéziratra ragasztott, ríktó színű cédulára ezt írják rá: „Ha kész vagy vele, tedd a *fakkomba*!“. Más valaki azt közli velem, hogy a korrektúrát a *fakkomba* tette.

Mivel a fenti „adatközlők”, mint említettem, nem afféle „spontán beszélők”, hanem a nyelvet tudatosan használó, jól képzett szakemberek, nem mehetünk el egy kézlegyintéssel a jelenség mellett.

Nézzük csak meg, mit találunk erről a szóról legfontosabb szótárainkban, adatgyűjteményeinkben!

A TESz-ből megtudhatjuk, amit persze enélkül is tudunk, hogy a szó a német *Fach* 'rekesz, fiók', illetve 'szakma' főnév átvétele. Mivel a magyarban az átvétel idején már régen nem volt meg a hátul képzett, kemény *h* hang (legfeljebb idegen szavakban, mint *technika*), a szóvégi *ch*-t rövid vagy hosszú *k*-val helyettesítették: *fak*, *fakk*, ez azonban csak az alacsonyabb szintű, bizalmas beszélt nyelvben vált általánossá, a művelt beszédben a német eredetihez közel álló ejtés honosodott meg.

A készülő Nagyszótár cédulagyűjteménye 26 adatot tartalmaz a szóra, közülük a minket érdeklő 'rekesz' jelentés csupán kettőben van meg, de azok sem a mai használati tárgyat jelölik:

„ott állt egy *fakokra* osztott hátu írószekrény” (Kővári L., 1860);

„Ez a két *fakk* [a pénztárcában], csak ez van tele” (Bródy Sándor, 1908).

Valamennyi többi példában a 'szak, szakma' értelem jelenik meg (csak a nem *ch*-s adatok egy részét idézem):

„Innét van, hogy annyi himpeller találtatik minden *fakban*” (P. Thewrewk J., 1834);

„minden tudománynak meg van a' maga *fakja*” (Életképek, 1848);

„bámulva hallgatám nagyságodnak illy kitünő jeles tulajdonságát ... a' kocsisi *fakkban*” (uo., 1848);

„[Robin bűvész] jeles egyéniség a' maga *fackjában*” (uo., 1848).

A Magyar Nemzeti Szövegtár elektronikus adatbázisában mindössze három példa található a nem *ch*-val való írásmódra:

„minden ember Mester a' maga *fakjában*” (Farkas András, 1808);

„Szívesen nagyságos uram, csak hogy a' magam *fakkjában* késértsen nagyságod; mert meg vallo, hogy a' mihez nem értek, abban hajótörést szenvedek” (Cserna János, 1832);

„Az ő *fakkja* az »édes«, az övék a »keserű“ (Mikszáth Kálmán, 1873).

Mint láthatjuk, a szó mind a három példában 'szakma, szakterület' jelentésű (Mikszáth mondatában egy cukrász és egy patikárius szembeállításáról van szó).

A hétköznapi értelmező szótár a *fakk* változatot nem veszi fel, de még a *fach*ot is megcsillagozza, azaz helyteleníti, nyilván idegen volta miatt. A szó stílusminősítése itt *biz* (almas), jelentése 'fiók, polc, rekesz'. A 'szakma, foglalkozás' jelentést már *ritkán* minősíti (ez a szótárunk az 1950-es évek első felének nyelvállapotán alapul).

A Magyar értelmező kéziszótárban szintén nincs *fakk*, csak *fach*. A *fach* címszónál megjegyzi, hogy „pongyola használatban: *fakk*”. Ez arra utal, hogy a hosszú *k*-val ejtett forma csak a kevésbé igényes nyelvhasználatban fordul elő. Mint láhattuk, ez napjainkban nem egészen így van, feltéve hogy a nyelvészek, tudományos kutatók egymás közötti munkahelyi beszédét „hivatalból” a választékos stílus körébe soroljuk.

Az Új magyar tájszótár elég kevés adatot közöl a *fak* vagy *fakk* szóra. Úgy látszik, ez a népnyelvben periferikus jelentőségű volt (pontosabban: ott is az volt). A Szegedi szótárra való utalás alapján egy 'polc, rekesz' jelentésű *fakk* adatot találunk, de emellé is odaírta a szerkesztő Bálint Sándor, hogy (új). 1957-ben tehát a szegedi nyelvben a *fakk* aránylag újnak számított. A 'rekesz' jelentéssel függ össze ez a másik népnyelvi példa is: „Nyáridőbe volt egy *fak* nekik, ahol megdeleltek [ti. a birkák].” A szó jelentése a szerkesztők szerint 'fákkal körülvett pihenőhely állatok számára'. A Szamosháti szótár adata viszont ('bizonyos hangnemhez tartozó csoport az énekarban') a városi, értelmiségi nyelvhasználatból való átvételnek látszik, a szó szoros értelmében nem népnyelvi adat.

Fakkom lesz vagy fachom?

Mindezek alapján hogyan minősítsük nyelvészeink – és nyilván sok más művelt beszélő – *fakk* ejtismódját, amely előbb-utóbb az írott nyelvben is gyökeret verhet? Az első nyomtatott sajtóbeli példa már itt is van: „És a falaknál álló, plafonig érő polcok *fakkjaiban* sincs már egy szál állásajánlat se régóta.” (Vasárnapi Hírek, 2011. december 4. 11.) Úgy érzem, enyhítenünk kell a szótárak és a Nyelvművelő kéziszótár állásfoglalásán (ez utóbbi szerint a hosszú *k*-s alakváltozat „népies-vulgáris”). Napjaink nyelvhasználatát (az értelmiségé is!) a stílári normák, megkötöttségek fellazulása felé halad. E tendencia egyik megnyilvánulásának lehet tekinteni a *fakk* alak terjedését. Egyébként ebben (nyelv)történeti szempontból semmi kivétnevelőt sem lehet találni: az újabb magyar nyelv hangrendszeréből hiányzó német *ch*-t a magyar beszélők egy része a hozzá legközelebb álló magyar hanggal, a *k*-val helyettesíti. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy Rákosi Jenő, az egykori Budapesti Hírlap szerkesztője a *monarchia*, *anarchia* stb. szavakat a múlt század elején következetesen így íratta lapjában: *monarkia*, *anarkia*. Ez azonban nem talált követőkre, és Rákosi Jenővel együtt el is tűnt a sajtóból.)

Ezek után joggal kérdezheti a nyájas olvasó: akkor tehát ezentúl nekem is *fakkom* lesz, nem pedig *fachom*? Erre azért még nem szántam rá magam! Vagy megmaradok az eddigi *fach*nál (amelyet azonban egyre inkább finomkodónak fogok érezni), vagy felváltom a tősgyökeres *rekesz* szóval. De vajon nem kell-e majd eleinte megmagyaráznom, hogy nem sörösrekeszre gondoltam?

Kemény Gábor

Panyóka

Szó esett egy rádióműsorban – mint ruháról – a panyókáról. A panyókára vetés azonban nem ruha, hanem egy bizonyos ruhadarabnak a viselési módja. Mert bár a panyókás sapka – ilyen is van – öltözeti darab, de nem arról nevezetes. Panyókára vetni nem lehetett kabátot, köpenyt, felöltőt, kitlit, kaftánt, bundát, bekecset, atillát, malaclopót stb., mert nem volt rajta panyóka. Panyóka nélküli felsőruhát lehetett félvállon viselni, vállra vetni vagy vállon tartva hordani, általvetni, de panyókára vetni nem. Ahhoz ugyanis a panyóka kell, amelyik hosszú időn át, a középkortól ismert és alkalmazott ruharész volt. Híre-nevére a mente, dolmány, csurapé, komód-mente (szőrmézett spencer) stb. révén tett szert, mely öltözeti daraboknak nyakrészére rövid pányvát, panyókát varrtak.

A panyókára vetés természetesen ruhaviseleti mód, a fel nem öltött rövid felső viselési módja, a panyóka segítségével.

Régebben a ruhatár ismeretlen fogalom volt. Belépve a kalapot, fejfedőt, sisakot, kalpagot, főveget, kucsmát, csákót stb. a kezükbe fogták, különös tekintettel a sérülékeny díszekre, a drága, nemesfém-ből készült, ötvös-remek tollforgókra. (Főurak fejfedőjét kíséretük egyik tagja vagy apródjuk tartotta és vigyázta.) A többnyire szőrmével bélelt és coboly-mállal, nyusztprémmel, bobrokgereznával és más nemes szőrmékkel gallérozott felsőruházat közben tartására már nem volt mód. Ruhatár nem lévén magukon tartották úgy, hogy a hónuk alatt általvetett pányva-zsinórzaton a felsőruházatot hátravetették. (Ezzel a gazdagságukat is kifejező gombokat védték az esetleges elkallódástól, mert a pitykegombok ezüstből, aranyból készültek, és nemritkán ékkövekkel voltak díszítve. Ezek az egyedi gombok darabonként is nagy értéket képviseltek, és a sokgombos öltözeteken több tucat darab is lehetett.) A pányva eredetileg ujjnyi vastag lószőrből vagy kenderkócból készített hurkos végű kötél volt a lovaknak a méneseből történő kifogására. Rövidebb változatával a jószágot kötötték ki, magyarul kipányvázták, panyókán hagyták. Ezt a rövidebb pányvakötelet a nyakukba vetve hordták, és rövidsége okán becézve, kicsinyítő képzősen *panyókának* hívták.

A panyókazsinór – praktikussága miatt – hamar elterjedt, és a főúri ruhadarabok része lett. Persze itt az ujjnyi vastag kötél, a panyóka már díszes fonatú,

nemes anyagokból, esetenként ezüst- és aranyszálakkal díszített változatban készült. A díszszinórzatot a gallér köré varrták, elől megfelelő hosszúságúra hagyva. Egyik végén hurok, másik végén a hurokba bújtható orsógomb vagy pöcök volt. Használaton kívül karikákba rendezték és hurokkal fogták össze. A katonaságnál a huszárság használta. A huszársági mentekötő rövidebb volt, csak kb. 40 centi hosszú. Ennyi elég volt, hogy a mentét kissé hátrább tolva és csúsztatva a huszár kantártartó bal kezét védje a csatában. Látványossága miatt a tiszti öltözetek részévé vált.

A köpenyt díszes csattal fogták össze a legrégebbi időktől fogva. Ilyen köpenyösszefogó díszítűt, fibulát találtak a szilágysomlyói kincsből is. A középkorban *palástkapocsnak* hívták. Az erdélyi fejedelemség idején jött divatba a köntöst, köpenyt, dolmányt összefogó mellboglár. A panyóka ezeket szorította ki.

A felső ruhadarabok az időjárásnak megfelelően szőrmével voltak bélelve, és a fogadásokon vagy a terembe lépve nem volt szabad őket levenni, nem volt hová letenni, így csak hátratolták a vállukon, a díszszinórzat, a panyóka megtartotta. Tehát a kabátot nem vállra vetették, nem általvetették, hanem a hónalj alatt átvezetett panyóka segítségével a hátukra tolták.

Amikor a panyóka a főtiszti öltözet részévé vált, helyzete bonyolultabbá lett. Ekkor már *mentekötőnek* nevezték. A tábornoki és tiszti mentékre két mentekötő járt, egy hosszú és egy rövid. A szabályzat pontosan meghatározta használatuk módját. A rövid mentekötőt

össze kellett gombolni, a hosszút a nyak körül lazán összekötni.

Létezett panyókás sapka is. Ez az 1848-as szabadságharc tisztjeinek divatos fejfedője lett. Nem volt ugyan rajta panyóka, csak az egyik váll felé hajló, a vállra lelifegő bojtos végű leffentyű, tán miatta kapta félrevezető, de divatos és használatossá vált elnevezését.

A ruha panyókára vetésének szép példáit szemlélhetjük például Bethlen Gábor 1620 körül szabott-varrott-hímzett mentéjén, a Kossuth Lajos 1848. szeptember 24-én mondott ceglédi toborzóbeszédét megörökítő rajzon (Franz Kollarz alkotásán) vagy Andrássy Gyula portréján (Benczúr Gyula 1884-ben készült festményén) mint a panyóka – és a panyókára vetés – háromszáz éven keresztül alkalmazását.

Halasy-Nagy Endre

Pontatlanul ejtett idegen nevek

A tulajdonnevek kiejtéséről lapunkban is, egyéb helyeken is rengetegszer írtak már. Azt szeretnénk, hogy a beszédből élők, a nyilvánosság előtt gyakran szereplők vegyenek annyi fáradságot, hogy utánanézznek azoknak a neveknek, amelyeket felolvasnak, mondanak.

Nem azt kívánjuk, hogy a magyarban nem létező, nehezen ejthető, a mondat ritmusát kellemetlenül megtörő hangokat ejtsenek, de azt elvárhatjuk, hogy ismert, híres személyek nevét jól mondják (ugyanaz vonatkozik a szintén gyakran előforduló földrajzi nevekre is). A hagyományos magyaros kiejtést sem kell elvetnünk, jóllehet egy-két típusú név egy kicsit más-ként hangzik eredeti nyelven, mint azt sokan gondolnánk: a német (főként a gyerek) nem értené a Wagner, Müller, Himmler betű szerinti magyar kiejtést, a Düsseldorf is más-képp hangzik német szájból, de az eredeti kiejtés – főleg az első háromé – nagyon megzavarná a magyar mondat hangzását. Egy arab ismerősöm azt mondta, hogy ha én a magyar kiejtéssel egy arab gyerek után kiáltanám az *Ali* nevet, az nem fordulna vissza, de nem azért, mert nem Ali, hanem azért, mert arabul ez az egyszerű név másképp hangzik.

Az idegen nevekkal kapcsolatban nem sok javulás van az utóbbi időben. Az Édes Anyanyelvünk 2007/3. számában megjelent cikkemben leírt neveket 2012-ben is olyan rosszul ejtik a média emberei, mint akkor. A teniszező *Monfils* volt már *monfilsz*, *monfil* a helyes *monfis* mellett, de a keresztnévét még nem sikerült jól ejteni, mert a riporterek „elengedik a fülkük mellett” az eredeti bemozdó, a közönség bekiabálásából is hallható helyes változatot: a Gaël *gael*nek ejtendő, nem *gálnak* vagy *gélnek*, ahogy a magyar közvetítésekben halljuk. Arról nem beszélve, hogy magát *Monfils*-t is meg lehetett volna kérdezni, hiszen Budapesten még riport is készült vele a szokásos őszi teniszgálán.

Idősebb olvasóink és a sportot kedvelők emlékezhetnek arra, hogy évtizedekkel ezelőtt a magyar riporterek mindig rosszul ejtették a híres román tornásznőnek, Nadia Comaneci-nek a nevét. *Komanecsi* volt *komanecs* helyett, az is maradt, mert a visszaemlékezésekben is ezt halljuk. A hanyagság, a nemtörődömség látszik abból is, hogy a nálunk élő külföldi sportolóktól sem kérdezik meg nevük kiejtését. Egy másik ro-

mán példa: évekig játszott a győri kézilabdások között *Gogirla*, de sose ejtették jól *godzsirlának*, pedig *Hagi* nevében a *g* pontosan olyan helyzetben van, az *ő* nevét viszont helyesen ejtették *hadzsínak*. Két közvetítésben is *brakinak* mondták Brachi nevét, aki spanyol játékos a Videotonnak; az egyik kevésbé ismert riporter helyesen *bracsínak* ejtette, valószínű, hogy megmerte kérdezni a helyes kiejtést. A *ch* az olaszban *k*, a franciában *s*, a spanyolban *cs*. Már említettem, hogy sok tulajdonnév rendhagyó, ezért nem sikerült az előző francia szövetségi kapitány nevét jól ejteni, mert *Domenech* nevében a *ch* *k*, nem *s*. A magyarban is van ilyen, hiszen Desseffy, Weöres, Kovách, Paál stb. gondot okozhat a külföldieknek. Egyetlen napon két tévéműsorban is *füné* lett a híres francia komikusból *fűnesz* helyett (Louis de Funès). A bizonytalan nyelvtudásúak azt gondolják, hogy az angolos kiejtés mindenre jó, pedig nem minden David *dévid*, nem minden Catherine *ketrin*, a Caroline sem mindig *kerolajn*. Az angolon kívül mindenütt megmarad az *á*. Mint ahogy Brigitte Bardot sem *bridzsit*, hanem *brizsit*. A Tour de France-ot közvetítő két riporter évek óta *ivensz*nek ejti Evans nevét. Meg kellene nézniük (ha már nem kérdezik meg valakitől, aki biztosan tudná) Ország László magyar–angol szótárában vagy Magay Tamás kiejtési szótárában a helyes kiejtést.

A rossz példák tárháza kimeríthetetlen. Minden évben többször láthatunk dokumentumfilmeket a normandiai part-raszállásról. Minél többször ismétlik, annál többször mondják rosszul az egyik fontos háborús helyszínnek, Caen városának a nevét (legtöbbször *káen*, néha *kán*). A francia *Caïn* nevét ejti *káennek*, ez *Káin* francia neve, *kán* pedig Cannes. Caent *kánnak* ejtik, mintha a magyar *kampó* első szótagjánál megállnánk, az *m* hatására maradna az *á* orrhang. Angol (skót) városok is furcsán hangzanak sokszor: *glezgo* a *glázgo* helyett (Glasgow). Az amerikai elnökválasztásról beszél az amerikai kommentátor, *misigent* mond, „magyar hangja” viszont *micsigent* (Michigan). Idézi a sportriporter a L'Équipe című sportlapot, de *lökápn*ek ejti *lékip* helyett. A kis herceg írója *szenekszüperi* a franciásabb *szentegzüperi* helyett (Saint-Exupéry). Egyszer egyszer még Nicolas Sarkozy keresztnévén is kiejtik az *s-t*, pedig *nikolasz* helyett *nikolá* volna a jó.

Ha a Chevalier, Récamier, Thénardier, Perrier, Daladier francia nevek kiejtésében *é* az utolsó hang, akkor a kozmetikai iparban jelentős Garnier sem *gárnier*, ahogy a reklámok harogóják, hanem *gárn(y)é*, ahogy a franciák mondják.

De mit szólunk akkor, amikor egy híres akadémikusunk egyik előadásában *lamartent* mondott *lamartin* (Lamartine) helyett?

Kovács József

Becézett keresztnévek

A becenevek között a leggyakoribbak az *-i* és a *-ka*, *-ke* kicsinyítő képzős alakok. Ezúttal a *-ka*, *-ke* képzős formák közül mutatok be hármat, amelyeknek helyesírása is figyelmet érdemel.

Mindezt azért, mert egy ismerősöm újságolta, hogy távoli rokona, az Erdélyben élő *Judit* becenevében a *t* helyett következtesen *d* betűt ír, így: *Judka*. Vajon mi lehet ennek az oka? – vetődhet fel bennünk a kérdés. Valószínűleg az, hogy a szóban forgó hölgy a *Judit* keresztnévből indult ki, és úgy vélte: a zöngesség szerinti részleges hasonlást írásban nem jelöljük. Általában valóban ez a gyakorlat, de vannak kivételek is. Mielőtt a tulajdonnevekre is rátérnénk, nézzünk meg néhány közszót: *kesztyű*, *keszkenő*, *küszködik*, *ribiszke*. Ezek közül az első két szó a *kéz* származéka, a harmadik a *küzd* ige gyakorító képzős alakja, míg a negyediknek a *ribizli* a töve. Csak mellékesen

jegyzem meg, hogy a *kezyű* forma még a 19. század második felében is élt, én például Jókainál találkoztam vele.

És most tekintsük meg a három tulajdonnevet! A *Jutka* becenevében nem a szóelemzés, hanem a kiejtés elve érvényesül, és a *Böske* meg a *Jóska* szóalakok is a kiejtést követik írásunkban. Az *Erzsébet* egyik becéző alakja a *Bözszi*, illetve a *Böske*. Ahogy a *Jutka* névben a *d* mássalhangzó zöngétlenedik, és lesz belőle *t*, a *Böske* esetében a *zs* zöngétlen párját, az *s* hangot ejtjük (és *s* betűt is írunk). A *József* keresztnévű férfiakat pedig leggyakrabban *Józsínak*, illetve *Jóskának* becézik. A *Jóska* becenevében is *s* került a *zs* helyére, mind a kiejtésben, mind pedig az írásban. Nos, ha a szóelemzés elvét követnénk, akkor a **Bözske*, **Józska*, **Judka* írásmódot kellene használnunk, de a kialakult szokást követve, helyesírásunk a kiejtéshez igazodik.

Feltehető, hogy az erdélyi hölgy hallott a részleges hasonlással kapcsolatos szabályról, de a kivételekről nem tudott. Talán éppen a szabályhoz való ragaszkodás miatt követte el a szabálytalanságot. Ezt nevezzük túlbiztosításnak, szakszóval *hiperkorrekciónak*.

Dóra Zoltán

Kukacoskodom

Nagyon szép kivitelű havilapot olvastam át – a nyelv-művelő szemével. Értelmiségi társaságban megmutattam az erről szóló írásomat, és az volt az általános vélemény. hogy túlságosan kukacos vagyok. „Amiket kifogásolsz, azon minden átlagolvasó szeme átsiklik” – mondták. És, sajnos, igazuk van! Mert milyen apróságokat voltam bátor „kikukacoskodni”?

Pl. nem tetszett ez a mondat: „*Almádi első, legalábbis az eddig előkerült adatok alapján, cukrászdája.*” Én szebbnek találnám így: „Az eddig előkerült adatok alapján ez volt Almádi első cukrászdája.”

„*Részben igaza van a cikk írójának, mert a Sóhajok Hídja (ekkor még nem létezett) irányából nézve...*” Itt a szórenden változtatnék: „Részben igaza van ..., mert – az akkor még nem létezett – Sóhajok Hídjának irányából nézve...”

A következő mondattal az a bajom, hogy sok benne a zavaró szóismétlés: „*Egyesületünkben ... sportágban versenyeztek versenyzőink. Tájfutásban 46 versenyen álltak rajthoz versenyzőink, ezen belül természetesen ki többet, ki kevesebbet versenyzett.*” Kerüljük ki az ismétléseket: „Egyesületünkben ... sportágban mérték össze erejüket sportolóink. Tájfutásban 46 versenyen álltak rajthoz, ezen belül ... ki többet, ki kevesebbet vállalt.”

„*Megkötés, hogy a lakóhellyel rendelkező, tanköteles tanuló esetén a tanulmányok külföldön történő folytatását be kell jelenteni...*” Írhatták volna ezt is: „Megkötés: hogyha a tanulóknak lakhelye van, a tanulmányok külföldi folytatását be kell jelenteni...” Egyszerűbb és még rövidebb is.

„... a rendőrség felé érkező kérések...” Ezt az ide nem illő *felé* szót helyettesítsük a magyarosabb raggal: ... a rendőrséghez érkező kérések...

„*A növények kiválasztásánál érdemes arra figyelni...*” Ez miért nem tetszik? Azért, mert a *-nál, -nél* helyhatározó rag, tehát nem ide való! Hol helyes akkor? Pl. *A hídnál várlak.* A mondat tehát így lenne helyes: „A növények kiválasztásakor...”

„*Az épület jelenleg is létezik igen jelentős átalakítás mellett.*” Talán nem is kell indokolnom a módosítást: „... jelentős átalakítással.”

„*Az etetés mellett még sokat kedvezhetünk ... madarainknak.*” Valahogy itt sem tetszik nekem a *mellett* névutó. Talán jobb lenne így: „*Az etetésen kívül...*” Még inkább: „*Nemcsak az etetéssel, hanem még egyebekkel is kedveskedhetünk ... madarainknak.*” Felmerülhet a kérdés: mire jó a *mellett* névutó? Pl. erre: „*Hidegben jó a fűtött kályha mellett ülni.*”

„*Edzőtermünket sajnos az iskola helyiséghiánya miatt költöztetnünk kell. Az átköltözésre május hónapban kerül sor.*” Mindkét mondat javításra szorul: „*Miután az iskolában már nincs hely, edzőtermünket májusban át kell költöztetnünk.*” Ilyen egyszerű!

„*Mivel (kerékpárút hiányában) kerékpárral a szabályos közlekedés az úttesten történik, ...*” Ebből a mondatból vegyük ki a *történik* igét, mert elnyomja a mondat tulajdonképpen állítmányát, a *közlekedik* szót. Tehát: „*Mivel (kerékpárút hiányában) szabályosan közlekedhetünk az úttesten...*”

Olvasóim döntsék el, valóban „kukacoskodtam”-e?

Láng Miklós

TRIKOLÓR SZÍNŰ MACSKA

Franciaország állami zászlaja a nagy forradalom (1789) óta változatlan: a királyt jelképező fehér mellé (függőleges csíkozással avagy sávval) akkor került oda a fővárost szimbolizáló kék és vörös. A franciában is hosszadalmas „kék–fehér–vörös” helyébe összefoglaló nevet alkottak: *tricolore* (e.: trikolor). E megnevezésben tetten érhetjük a latin *tres, tria* számnevet (= 3), illetve a szintén latin *color* (e.: kolor) főnevet. A németbe átkerülve *Tricolore* (trikolore) lett, innét került nyelvünkbe: *trikolor*ként. A végső magánhangzót ma már hosszan írjuk: *trikolór*.

Mind francia, mind magyar alakjában a *trikolór* magába sűrítette a számnév és a főnév együttesét, tehát a teljes jelzős szerkezet jelentését. Nem véletlen, hogy szótáraink nagy része a *trikolór*t kizárólagosan vagy elsődlegesen főnévnek tekinti. Tótfalusi István Magyarító szótára még 2011-ben is egyetlen értelmezést ismer: 'háromszínű zászló'. Rugalmasabb a több kiadást megért Magyar szókincstár; kerülő úton, de megtudjuk, hogy másik szófaji értéke is lehet: „háromszínű (melléknév) tricolor (idegen szó)”. Tolcsvai Nagy Gábor Idegen szavak szótára nemcsak merészen fordít a sorrenden, hanem ezzel egyszersmind (ki nem mondottan ugyan) afféle használati, gyakorisági

rangsort is érzékeltet: „trikolór (latin) 1. háromszínű 2. három, különböző színű csíkból álló nemzeti zászló”.

Mára tehát egyre inkább előtérbe kerül(t) a *trikolór* melléknévi használata. Jelzőként immár nem is csupán a zászlóra vonatkoztathatjuk. Épp ezért nem mindig fennkölt vagy legalábbis választékos ez az előkelő vendégzavunk. Jól mutatja ezt egy, a megtalálónak jutalmat is ígérő hirdetés, amelyet egy buszmegálló falára ragasztva olvashattam: „Elveszett egy *trikolór színű macska*”. A *színűt* jelzőként megelőző *trikolór* ezúttal is melléknév, mint ahogyan ugyanez a helyzet pl. az effélékben: *kék színű, fehér színű, vörös színű*. A megszövegező még így is írhatta volna: „*trikolór színű macska*”. Bővebb színészlevezésbe nem bocsátkozott a hirdető. Cicatulajdonosoktól aztán megtudtam: általában fekete–fehér–vörös vagy pedig fekete–fehér–cirmos színű az ilyen macska bundája.

Bevett minősítéssel élt a károsult hirdető. Félig azonban a ráduplázás hibájába is esett. Igaz, teljességgel mégsem marasztalhatjuk el e jelzőegyüttesét, mert szinte már állandó fordulat: épp a macskatulajdonosok szóhasználatában. A *trikolór kolórja* már magában is a színt jelenti, ám ez, úgy látszik, mind kevésbé tudatosul használóiában. Ha csupán rajtam állna, én bizony meghonosítanám a *trikolóros* melléknévet a *kék – kékes; fehér – fehéres; piros – pirosas* stb. mintájára. A *trikolóros* árnyaltabban fejezné ki a *trikolór* melléknévnél/jelzőnél azt, hogy a cica bundája egyszerre három avagy hármas színben pompázik.

Holczér József

Anyanyelv, szülőföld, anyaföld

Régi tervem, hogy egyszer, ha anyagi helyzetem megengedi, berakok a táskámba egymillió forintot, s a főváros utcáin megállítottak közül az elsőnek odaadom, aki Kőlcsey Himnuszának szövegét hibátlanul elmondja. Ha ezt a minden bizonnyal minimális anyagi kockázattal járó kísérletet nem is, egy másik „experimentumot” a tegnapi napon elvégeztem. Értelmiségi körökben szerzett, számomra igen szomorú korábbi tapasztalataim alapján megállítottam „jobb külsejű” járókelőket azzal, hogy akarnak-e egy perc alatt tízezer forintot keresni. Nem kellett volna mást tenniük, mint szabatosan, logikusan megvilágítani két közismert magyar szót, a *szülőföld* és az *anyaföld* jelentését. Mondanom se kell, a tízezer forint nálam maradt.

„A szülőföld a nagy tágasságot, a színes és csillogó végtelent jelenti, a tavaszi napfényt és a tág tüdőt. Benne van a gyümölcs édessége és a nyári por kedves szaga. A természet lelkesítő, tüdőtágító, illatos öröme” – írja Móricz az öt elindító Szatmár megyei tájról az Életem regényében.

A *szülőföld* „valakinek a szempontjából az a vidék vagy ország, ahol született”. Az *anyaföld* „a föld mint az élők életet adója és eltetője. *Teste visszatért az anyaföldbe*” – olvashatjuk a Magyar értelmező kéziszótárban a két fogalomról. A *szülőföld* tágabb értelemben a nagy egység, az ország. „Szülőhazám, te szép Magyarország, hogyne lennék holtig igaz hozzád” – szól a népdal. „Nekem szülőhazám itt e lángoktól ölelt kis ország” – mondja Nem tudhatom... című versében Radnóti Miklós. A latin a hazát (*patria*) az apával (*pater*) hozza kapcsolat-

ba. Ugyanezt teszi a német a *Heimat*nak megfelelő, a *Vater*ből származó, fennköltebb *Vaterland*dallal, és az orosz is a *rogyina* szinonimájával, az ünnepélyes *otcsiznával*, amelynek az *otyc* az „atyja”.

A szülőföld – szűkebb értelemben – a pátriának, az országnak az a tájegysége, ahol valaki világra jött. „Itt születtem én, ezen a tájon, Az alföldi szép nagy rónaságon, Ez a város születésem helye...” – írja Petőfi Szülőföldemen című versében, kijelölve szülőföldjén belül a szülőhelyet, vagyis azt a helységet is, ahonnan származik. „Szülőhelyem Szalonta, nem szült engem szalonba” – olvashatjuk Arany János Szülőhelyem című versében. Ha a szülőföldet tovább szűkítjük, eljutunk a szülőházig. Ady „bölcsőhelyének” nevezi szülőföldjét Séta bölcső-helyem körül című versében. A *szülőfölddel* az általam az utcán megszólítottaknak nem volt problémájuk, az *anyaföld* szó igazi jelentését azonban egyikük sem ismerte.

A *szülőföld* szubjektív, tehát csak egy meghatározott személyhez köthető földrajzi fogalom, amely – bár körülhatárolható, nagyjából megfogalmazható – elvont fogalom. Az *anyaföld* azonban (s ezt, tapasztalataim alapján, a magyarul beszélők jelentős része nem tudja!), amely a Szózatban „ápol s eltakar”, Az Alföldben pedig sírként domborodik fölöttünk, a kézzelfogható, konkrét, „felmarkolható” matéria. A latin *mater* – *materia* mintájára a magyar *anyag* is az *anya* szóból származik. Ezt a szoro-konságot a földgolyónak bármelyik, szárazföldön lévő pontján – Afrikában, Amerikában vagy Ausztráliában is – megtaláljuk, ugyanúgy, mint Magyarországon. Emiatt – stílszerűen – akár „anyagföldnek” is nevezhetnénk az anyaföldet.

Persze az igazi anyaföld mégis a szülőföld, merthogy „e kívül nincsen számodra hely”...

Szilvási Csaba

Szlang az Operában

Szabad-e az Operaházban nevetni? A kezdő operalátogató nem tudja. Nagyon komoly időtöltésre érkezett szépen felöltözve, magasztos érzelmekre, szép áriákra van hangolva. Szabad-e nevetni az Operaházban, amikor a zenekar már elkezdte a zenét, és a karmester futva érkezik? És a darab, Händel Xerxes-ének nyitójelenetében Xerxész, Perzsia királya egy platánfába szerelmes, föl is mászik rá, majd egy autó kidönti a fát, a darab bohócát pedig elnyeli egy bálna...

Fennkölt barokk operára számítunk, de már a hely elfoglalásakor gyanús, hogy egy arab nyelvű stoptábla áll a függöny előtt. Értjük: a Xerxész történetét feldolgozó barokk operát a rendező a mai arab világba helyezi. Valóban. Fölmegy a függöny, és légkondicionálókkal teliaggatott bérházat látunk. Akkor kontraszt, akkora szemantikai ötlet, hogy nem lehet kibírni kuncogás, majd hahota nélkül. Jönnek a táncosok, akik a barokk opera zenéjére szelídített vagy inkább balettszintre emelt, utcai durva gesztusokat felvonultató breaket adnak elő; olyan ez, mint az irodalomba emelt argó vagy szlang.

És megjelenik a szlang is. Az opera áriái olasz nyelven hangzanak el, viszont a recitativók, amelyek előrelendítik

a történetet, „újrafordított” magyarul: vagyis hétköznapi nyelven, olykor szlengeszen (Csákovits Lajos és Kovalik Balázs fordításában). Remek kontraszt a kórus magasztos éneke és a hétköznapi kiszólások. Előbb a magasztosság: „Csupán az erény volt képes / Ázsiát összekötni a másik parttal. / Éljen Xerxész, éljen, éljen!” És a kiszólások, félreszólások: „Jól tudom, megdöglesz érte”, „Ha nem pucolunk gyorsan, úgy megint égünk”, „A francha”.

Következzék egy kis szlenges párbeszéd: „Hallgasd! Milyen édes zene szól! Osonjunk arra! Gyerünk! Frankón e házban lakik Romilda? Itt, de ne pofázz annyit! Szerencse, hogy a város nincsen messze. Azt mondtam: kuss! Jobb lesz, ha alszom egy hátast...”

Elviro a végső, a tragikus bonyodalmakat követő mesei happy endet így jellemzi: „Milyen nyálás egy sztori”.

Hát ekkor már bátran nevetünk. Az Operaházban. Utánaolvasunk, hogy illendően viselkedtünk-e. Megtudjuk: Händel is szórakoztatni akart, be akarta csalogatni az operába a londoni közönséget (bár ezzel a darabbal nem sikerült), a mostani rendezés, koreográfia és nyelvezet viszont feltámasztja a darab szórakoztató jellegét. (*Händel: Xerxes. Rendezte: Kovalik Balázs*)

B. G.

Elhangzott a Kossuth rádió operanapján a Tetten ért szavak című műsorban, 2012. április 21-én. A szerk.

Hasít és bedől

A gazdasági válság az elmúlt években alaposan felforgatta a piacokat, köztük a pénzpiacot is, családokat, országokat hozott nehéz helyzetbe, vagy éppen tett tönkre. Nyelvünkben azonban mindeközben korábban nem használt szavakat, szófordulatokat eredményezett, amelyeket divatkifejezéseként egykettőre felkapott a sajtónyelv. Elsőként a *hasít* igét emlitem, amelynek jelentését a Magyar értelmező kéziszótár többek között a következőképpen határozza meg: 1. Úgy vág v. szakít v. üt vmit, hogy az széthasad. 2. Közegben (mintegy) nyomot hagyva simán halad v. suhan. 3. Hasítással létrehoz vmit. 4. <Hang> metsző élességgel hatol vmibe. 5. Fájdalom nyilallik vkibe, vmibe.

Az ige új jelentésével találkozhatunk azonban az egyik internetes hírportál szóhasználatában, amikor *Hasít a forint* címmel nemzeti fizetőeszközünk árfolyam-erősödéséről tudósít: *A forint jelentős erősödést könyvelhetett el a vezető devizákkal szemben.* (Nem hagyhatom szó nélkül, hogy az erősödést nem kellett volna *elkönyvelnie*, elég lett volna, ha csupán *erősödik*. Azt is kétkellem, hogy a vezető devizákkal, nem pedig a valutákkal szemben erősödött, hiszen a két fogalom korántsem ugyanazt jelöli: míg a *deviza* pénzhelyettesítő eszköz, addig a *valuta* valamely idegen ország törvényes fizetőeszköze. Ennek megfelelően az utóbbi időszakban a forint erősödését leginkább az euróhoz, a dollárhoz vagy a svájci frankhoz, azaz ezekhez a valutákhoz, más esetekben pedig adott országok fizetőeszközéből összeállított *valutakosár*hoz igazítják.) De nem csupán a forint tud *hasítani*, erre utal egy másik, ugyancsak internetes írás címe: *Hasít az EU legnagyobb gazdasága.* Természetesen Németországról van szó, ahol a gazdaság számos meghatározó szereplője megerősödve került ki az elmúlt időszak elmélyülő válságából.

Azért itthonról is vannak kedvező hírek: ugyancsak *hasít* az egyik hazai lakástakarék-pénztár, mivelhogy a kedvezőtlen körülmények ellenére is növelni tudta szerződésállományát, lakáshitel-piaci részesedése pedig az elmúlt esztendőben a többszörösére nőtt.

Az erdélyi csobánkutya

Talán kevés olyan szerencsés nő van, mint én, akinek sikerült rátalálnia egy olyan fodrászra, aki nemcsak szakmailag kitűnő, hanem érdekes témákról lehet vele eszmecsere folytatni. Nyelvészként már az ismeretségünk legelején feltűnt, hogy a fiatalember néhány hangzója, illetve szóhasználat a kissé mintha eltérne a megszokott dunai városi kiejtéstől. Egyik beszélgetésünk alkalmával – miközben én szépültem – kiderült, hogy fodrászom sepsiszentgyörgyi származású. Miután tudomást szereztem erdélyi származásáról, már nem is csodálkoztam a megfigyelésemen. Elmesélte, hogy gyermekkorában került Magyarországra, ahol eleinte gúnyolták is a „furcsa” kiejtése miatt. Természetesen az idő múlásával a kiejtése és szóhasználat a hozzáidomult a dunai városi beszédhez, de óhatatlanul megőrizte eredeti nyelvjárásának néhány jellegzetességét és szókincsét. Ezt az is erősíti, hogy minden évben rendszeresen hazautazik Erdélybe, ahol – minden valószínűség szerint – ismét az erdélyi tájszólás kerül előtérbe beszédében.

Egy olyan erdélyi szót szeretnék megismertetni a kedves Olvasóval, amit a fodrászom magától értetődően használt, ám számomra addig teljesen ismeretlen volt, habár a hazai magyar nyelvben is megtalálható tájszóként. Ez az összetett szó a *csobánkutya*. Fodrászom nagyon szépen körülírta a szó jelentését: a csobánkutya olyan kutya, ami védi a nyáját, és már születése után a nyakára erősítenek egy fakolompot. Ahogy a kutya nő, úgy növekszik a fakolomp méretét is arányosan. Hamar rájöttünk, hogy amit az erdélyiek csobánkutyának neveznek, az az itteni magyar nyelvben a juhászkutya. A két terület szokása abban különbözik, hogy Magyarországon nem a juhászkutya nyakába kötik a kolompot, hanem a nyáj egyik tagjának nyakába.

Figyelemre méltó a szó pragmatikai aspektusa is; általában valamilyen kedvezőtlen háttérkörnyezetből emel ki egyetlen, többnyire váratlan, ámde mindenképpen pozitív történést, sikert, ami az olvasó tudatában ezáltal még inkább felértékelődik, vagyis a szó jelentésbővülésének lehetünk tanúi.

Korántsem ennyire pozitív a hangulata az utóbbi időben felbukkant, majd igen gyorsan elterjedt *bedől* szónak, amelyet ugyancsak a gazdasági válság kapcsán ismerhettünk meg: *bedőlt deviza-, lakás- és autóhitelek.* Ezekben az esetekben a *bedőlt* szó a hitelfelvevők fizetéseképtelenségére vonatkozik, míg a *bedőlt lakások, bedőlt autók* a bank által visszavett, majd újbóli értékesítésre kínált ingatlanokra és eszközökre. A *bedőlt autók* kifejezés térhódítását mutatja, hogy egyik vidéki városunkban *Bedőlt Autó Bt.* néven gépjárműjavító és -karbantartó vállalkozás működik.

A kör tovább bővíthető: nem csupán hitelek dőlhetnek be, az újságok naponta cikkeznek valuták, nagyvállalatok, sőt egyes országok bedőlésének, vagyis csődbe menetelének lehetőségéről is.

E szavak, kifejezések gyors terjedését nagymértékben segíti a hírekben való gyakori előfordulásuk, s persze az a zsurnalisztikai fogás is, hogy a cikkírók – kiemelt szerephez juttatva őket – előszeretettel jelenítik meg őket a címekben.

A *bedől* igének ezt az újabb jelentését hasztalan keressük a Magyar értelmező kéziszótárban; akárcsak a *becéloz, benéz, betámad, bevállal* stb. divatszavak, egyike az utóbbi időben igencsak elterjedt, be igekötős neologizmusoknak, a napjaink felgyorsult társadalmi változásai által életre hívott szóalakoknak. Talán legújabb szlengszótáraink adhatnának eligazítást, ám a szó – akárcsak a *hasít* – az előzőekben bemutatott jelentésében nem szerepel sem Parapatics Andrea Szlengszótár (Tinta Kiadó, Bp., 2008), sem pedig Kövecses Zoltán Magyar Szlengszótár (Akadémiai Kiadó, Bp., 2009) című könyvében. E tény is azt mutatja, hogy az új szójelentések létrejöttét közelmúltunk eseményei, a 2008–2009-es gazdasági világválság hazánkban is megtapasztalt hatásai motiválták.

Gasparics Gyula

Talán nem véletlen a *főkolompos* elnevezés sem! Erdélyi barangolások alkalmával a mai napig lehet csobánkutyákkal találkozni, amint a nyáj közelében tartózkodnak, illetve megközelítik a turistákat némi élelem reményében.

Mivel felkeltette az érdeklődésemet ez a számomra új keletű szó, egy kicsit tájékozódtam az eredetét illetően. A Magyar értelmező kéziszótár szerint a *csobán* tájszó jelentése 'juhász', s a török nyelvből eredeztethető. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára szócikkéből az derül ki, hogy a *csobán* szó oszmán-török eredetű, román közvetítéssel: oszmán *çoban* 'juhász; pásztor'; román *cioban* 'pásztor; pásztorkutya'. A szó végső forrása a perzsa *šubān* 'juhász' jelentésű szó. A vizsgált szó ún. vándorszó, azaz a török és részben a román nyelv közvetítésével terjedt el több európai nyelvben, a magyarba pedig román hatás révén jutott be. A magyar nyelvben az első adat a budai basák levelezéséből származik, itt valószínűleg oszmán-török átvétel. Fellelhető egy 1742-ből Gyuláról származó adat, ami viszont a román nyelvre vezethető vissza. A XIX. századtól egyre sűrűbben jelentkezett székely és csángó feljegyzett adat, ezek is a románból származnak. A szó 'juhászkutya' jelentése a román nyelvben alakult ki, és a magyar nyelv innen vette át. Mivel Magyarország keleten határos Romániával, ezért nem meglepő, hogy a magyarban a *csobán* szó a keleti nyelvjárások szava. Az előbbiekből kitűnik, hogy a *csobán* szó önmagában is bír 'juhászkutya' jelentéssel, ám fodrászom összetett szóként, a *kutya* utótaggal együtt emlegette, azaz *csobánkutyaként*. Lehetséges, hogy ez már a magyar nyelv erőteljesebb befolyása az átvett szóra, hogy a lehető legjobban pontosítsa a szó jelentését.

Mindenesetre nagy örömmel tölt el, hogy a fodrásznál egy ilyen érdekes tájszót ismerhettem meg.

Kelemen Livia

Zajlódik?

A minap egy televíziós vitaműsorban hangzott el a következő mondat: „Politikai vita *zajlódik* a médiatörvényről.” Nemcsak a téma, a mondatban használt igealak (*zajlódik*) is felkeltette az érdeklődésemet. E helyütt most ez utóbbiról szeretnék véleményt mondani.

Ha a kérdéses szóalakot részeire bontjuk (morfológiaiag elemezzük), alighanem olyan jelenséggel kerülünk szembe, amelyet a stilsztikában szószaporításnak, bőbeszédűségnek, lexikális redundanciának neveznek. A stilsztikában redundánsnak azokat a szószerveket tekintjük, amelyekben a bővítmények fölöslegesek, mert az előzményekhez képest nem szolgálnak új információval, nincs saját „hírértékük”, hanem csak az alaptag elengedhetetlen jellemzőjét, jelentés-összetevőjét emelik ki, nyomtatékosítják, pl. *jövőbeli terv, gyors kapkodás, előre prognosztizál*. Az *utólagos rekonstrukció* szószervezetben például az idegen szó jelentéstartalma már magába foglalja az *utólagos* jelentéstartalmát, hiszen a *rekonstrukció* jelentésében (‘1. helyreállítás, újjáépítés, felújítás; 2. múltbeli esemény utólagos felidézése’) benne van, hogy az utólag történik; a *női blúz / női szoknya / női melltartó* példákban talán még nyilvánvalóbb a jelzői bővítvány fölöslegessége, hiszen a szintagma alaptagjai olyan ruhadarabok (*blúz, szoknya, melltartó*), amelyeket kizárólag nők visel(het)nek.

Nemcsak a stilsztikában, a grammatikában is beszélhetünk redundanciáról. A fenti példamondatban szereplő *zaj-l-ód-ik* szóalak is mintha „túlképzett” lenne: a szükségesnél több (kettő) azonos funkciójú képzőt is tartalmaz (-l és -ód[ik]), holott a szó jelentésének dekódolásához elegendő lenne az egyik is. Megítélésem szerint a művelt nyelvhasználat normája szerinti *zaj-l-ik* és a redundáns *zaj-l-ód-ik* alakok jelentése között nincs érzékelhető különbség, a fenti kontextusban mindkettő ezt jelenti: ‘valami mozgalmasan, sok változással, fordulattal megy végbe’.

Hogy a *zajlódik* igealakban egyszerre szerepel a két azonos funkciójú formáns, annak vélhetően az az oka, hogy az egyelemű, egyetlen mássalhangzó-fonémából álló (kevésbé testes) *-l-* képző eredeti (passzív) jelentése (amely jól érzékelhető pl. a *porlik, hámlik, (meg)döglök, hajnallik, rozs-*

dállik, csömörlik származékokban) mára már szinte teljesen elhomályosult. Ezért funkcióját a mediális, illetve szenvedő jelentésárnyalat kifejezésére leginkább alkalmas, nagyon termékeny (és jóval testesebb) *-ód(ik), -öd(ik)* képzővel megerősítjük. Ugyanez tapasztalható a *látszik, hallatszik* igékkel kapcsolatban is: a mai nyelvérzék már-már hiányolja ezekben a mediális igék *-ód(ik), -öd(ik)* képzőjét, attól függetlenül, hogy ezek az igealakok eredetileg tartalmazzák a hasonló értelmű *-sz* képzőt. Az analógiás változás vélhetően a *látszódik*-kal kezdődött, és analógiás kényszer hatására először az érzékelést kifejező másik igealakon (*hallatszódik*) jött létre a képzőhalmozás, majd később más igealakokban is (vö. *zajlódik*).

A képzőfunkció-ismétlődésre egyébként bőven találunk példát: a nyelvtörténet folyamán erős tendencia volt az egyelemű képzők társulása, „bokrosodás”-a, amely nagyrészt éppen annak köszönhető, hogy idővel bizonyos egyelemű képzők funkciója elhomályosult, ezért annak támogatására, felélesztésére a régivel azonos funkciójú elem csatlakozott a szóhoz (vö. pl. a *-cska, -cske; -tat, -tet; -lal, -lel* elemismétléssel keletkezett képzőket).

A redundancia a legkülönbözőbb szakterületeken jut fontos szerephez (pl. a technikai kommunikációban, a számítástechnikában, a tananyagtervezésben), s mint megbízonyosodhattunk róla, a természetes nyelvek kódjait is nagymértékű redundancia jellemzi, amely általában jótékony hatású, hiszen bizonyos értelemben védelmet jelent az információközvetítésben. Ha a nyelvben nem lenne redundancia (tehát minden egyes jel új információt továbbítana), akkor a közleményekből valószínűleg sok és lényeges információt elveszítenénk, ami nagyon megnehezítené, esetlegesen lehetetlenné tenné a megértést. Azonban az azonos jelentésű szavak és grammatikai eszközök halmozása stilsztikai és grammatikai szempontból is Janus-arcú jelenség: nemcsak (stílus)erénynek, hanem (stílus)vétségnek is minősülhet. Kifejezésbeli pontatlanságnak (hibának) számít, ha több szót használunk, mint amennyi a gondolat világos és szabatos kifejezéséhez feltétlenül szükséges (pl. a fentebb említett lexikális redundancia eseteiben), vagy ha öncélúan, funkciótlanul halmozunk grammatikai eszközöket, pl. toldalékmorfémákat: *eztet, aztat, őtet*.

Látszódik, hallatszódik, hogy zajlódik, de nem mindegy, hogyan *zajlik* a változás a nyelvben!

H. Varga Márta

Tepertő

Mindig megnéztem az m1-en a Magyarország, szeretlek! című vetélkedőműsort, s nyelvhelyességi észrevételeim eddig legfőljebb annyit volt, hogy igazán bizonyíthatnák a cím állítását azzal is, hogy nem énekelnék a főcímdalban azt, hogy „a szomszéd FÚJE mindig zöldebb”.

Aztán legutóbb a következő jelenetre figyeltem föl. Az egyik feladathoz betolják a kellékeket egy zsúrkocsin, s a piros csapat vezetője, Jakupcsek Gabriella elragadtatással kiált föl: „Töporlyú!” Hanem a műsorvezető, Sente Vajk azonnal javítja: „Tepertő!”. Szíven ütött ez a „rendreutasítás”, hisz én is *töporlyú*-nek mondtam volna: nem tudok jól magyarul? Lehet, hogy népies ez az alak, de hát élőszóban, egy oldott hangulatú játékban elmegy, nem?

Később azonban a népies stílusmegjelölés tekintetében is elbizonytalanodtam, hiszen például ‘kis ember’ jelentésben a *tepertő*t szerintem még ember nem használta, s a *töporlyú*val rokonságba hozható szó sem *teperedik*, hanem *töporódik*.

Utánanéztem hát a szótárakban, és azt találtam, hogy a TESz.-ben csak *töporlyú* szócikk szerepel, az értelmező szótár pedig a *tepertő* címszótól a *töporlyú*-hoz utasít, ahol viszont egyáltalán nem található semmilyen stílusminősítés, tehát a szóalak köznyelvi.

Ettől függetlenül nem kizárt, hogy a pesti nyelvérzék nagyon vidékiesnek gondolta és átalakította, ahogyan a *-stul, -stül* ragból *-stól, -stölt* csinált. Na, gondoltam, Jakupcsek Gabriella bizonyára vidéki származású, Sente Vajk meg pesti. Utánanyomoztam, s mit találok: Jakupcsek józsefvárosi, Sente viszont békési... Mindenesetre én továbbra is *töporlyút* fogok enni, egyébként meg ízlés szerint fogyassza mindenki olyan néven, amilyen ismeri és szereti. Jó étvágyat hozzá!

Balog Lajos

A Nyelvtudományi Intézet műhelyeiből

A József Attila-szótár terve

Az írói szótárak ügye Kelet-Közép-Európában az 1950-es években lendült fel. A magyar írói szótárak mintájául a német és az orosz hagyomány szolgált (különösen a Goethe-szótár és a Puskin-szótár). A számítógép megjelenése a nyelvészetben és a lexikográfiában számos jelentős változást eredményezett. Egyfelől a lexikográfusok hatékony eszközt kaptak munkájuk megkönnyítésére, másfelől viszont a felhasználói elvárások is megváltoztak, ugyanis az írói szótárak konkordanciafunkcióját kifogástalanul betölti a számítógépes keresés lehetősége.

Az 1950-es években, lényegében a Petőfi-szótárnak, a modern értelemben vett első magyar írói szótárnak a készítésével egy időben, Wacha Imre elindította egy klasszikus, cédulaalapú szótár szerkesztését József Attila költői életművéből. Ez a terv, sajnos, meghiúsult, csak mutatóvány jelent meg a készülő szótárból a Magyar Nyelvőr 1959. évi 3. számában.

A teljes életmű szótári feldolgozását 2011-ben kezdtem el. A tervezett szótár felvesz anyagába minden egyes fennmaradt szót, amelyet József Attila saját szövegeként írt le, legalább egymondatos kontextusban, legyen az akár eredeti alkotás, akár fordítás.

József Attila alkotói módszerének jellemző vonása a szövegváltozatok nagy száma. A feldolgozás során ezek kezelésére különös tekintettel kell lenni. Erre igen alkalmas, ha a számítógépes konkordancia alapjául ún. genetikus szöveg szolgál. Ez együttesen tartalmazza az összes változatot, így lépésről lépésre követi a szöveg létrejöttét, genezist, és ennek révén a gyakorisági statisztikák is minden egyes szóelőfordulást csupán egyszer vesznek figyelembe.

Többek között a művelt műfajok nagy számából adódóan József Attila szókészlete igen változatos. Azáltal, hogy a szótár gyűjtőköre a teljes életműre kiterjed, lehetővé válik a különféle regiszterek, lexikai rétegek, illetve az egyes műfajok összehasonlítása. A feldolgozott szókészlet nagysága kb. 25 ezerre becsülhető, amelyet mintegy 300 ezer szóelőfordulásból lehet elvonni. A címszók közé – a köznyelvi szótáraktól eltérően – bekerülnek a tulajdonnevek, így a szótár bizonyos enciklopédikus funkciók betöltésére is alkalmas lesz.

A szótárt függelékek fogják kiegészíteni. Az első függelék az esetek és jelek-ragok statisztikai feldolgozását adja majd. A két további függelék szorosan kapcsolódik ahhoz, hogy az életmű centrumában verses szövegek állnak. A második függelék József Attila megvalósult rímeinek szótára. Ezt számítógép állítja elő emberi kéz érintése nélkül. A harmadik függelék szintén számítógépes előállítású, de itt szükség lehet emberi intelligenciára is a véglegesre szerkesztéséhez. Ez a függelék József Attila költői életművének metrikai adatbázisa lesz. Ez az alapvető filológiai adatokon felül tartalmazza az egyes versek versrendszerét (időmértékes, ütemhangsúlyos stb.), strófaszerkezetét, metrikai leírását, rímképletét stb.

A szótár gerincét persze a szócikkek alkotják. Ezek – a megszokott módon – három részből állnak.

A szócikkfej élén a címszó áll, majd az előfordulási gyakoriság. Ezt összetett statisztika követi az egyes paradigmatisz alakoknak és az alakváltozatoknak a keletkezési idő és a fő műfajok szerinti gyakoriságából. Az így előálló ötdimenziós statisztika megjelenítésére az

elektronikus szótár újszerű lehetőségeket ad, a papírváltozatban csupán a magyar írói szótárakban eddig is megszokott rövidített, egyszerűsített változat közölhető. A szócikkfej további adatokat is tartalmaz: a címszó első előfordulásának évét József Attila életművében, első ismert előfordulását a magyar nyelvben, illetve rövid etimológiai összefoglalót. Arra is itt utalunk, hogy az adott lexéma mennyire „József Attila-i”: 1. József Attila saját alkotása (tehát korábban ismeretlen); 2. egyáltalán nem ismeretes, hogy más (akár későbbi) szerző használta volna; 3. az adott szó hapax legomenon, tehát egyetlen, József Attila-i előfordulásán kívül semmilyen magyar szövegben sem lelhető fel (nem idézetszerű) előfordulása a címszónak. Még egy érdekes mutató található a szócikkfejen: ez azt jelzi, hogy a lexéma gyakorisága szignifikánsan magasabb József Attila életművében, mint a Nyugat teljes szövegében mint kontrollkorpuszban.

A szócikktörzs tartalma a történeti-értelmező szótárak megszokott rendjét követi (részletes jelentésstruktúra lexikai-stilisztikai minősítésekkel, szövegelemzésen alapuló értelmezésekkel, idézetekkel). Ebben a munkafázisban hasznosíthatók a József Attila szókészletére és szóhasználatára irányuló korábbi nyelvészeti kutatások, valamint – a kiterjedt és erősen összefüggő motívum- és szimbólumrendszer okán – a József Attila költői életművének motívumrendszerére vonatkozó kutatások. – Dilemmát jelent a jelentésszerkezetek kidolgozása során, hogy ezek milyen mértékben tagolódjanak, illetve vonódjanak össze. Tudni való, hogy minden egyes szóelőfordulásnak eltérő kismértékben a jelentése az összes többitől, különösen, ha számot adunk a stilisztikai jelentésről is. Egy írói szótár esetében tehát elviekben minden szóelőfordulást önálló jelentésárnyalatként kellene kezelni. Ha azonban a jelentésstruktúrák átláthatóságát szeretnénk elősegíteni, illetve a szókészlet elmebeli megjelenését próbáljuk modellálni, akkor sokkal inkább az elnagyoltabb, ún. alulspecifikált értelmezések, illetve ezzel együtt a kisebb jelentésszám vezet eredményre. A két igény egyaránt jogos, így a középút látszik leginkább célravezetőnek.

A jelentések elhatárolásában előnyben kell részesíteni a különféle formális tesztek tanúságát is. Tehát például ha egy lexéma két előfordulását más-más szinonimák helyettesíthetik, biztosan különböző jelentésekről van szó; vagy eltérő vonzatszerkezet szintén eltérő jelentésre utal – hiszen a jelentésnek nem pusztán fogalmi-szemantikai, hanem grammatikai vetülete is van. Az ilyen tesztek szinkron értelmező szótár készítésekor a szótárkészítő anyanyelvi kompetenciájára alapozva biztosan alkalmazhatók, írói szótár (mint minden zárt korpuszú szótár) esetében azonban szükség van ún. pótkompetencia kialakítására. Ez nem egyszerű feladat, és csupán korlátozott sikert ígérhet. Mindazonáltal a szótár szemantikai és stilisztikai kereténél nemcsak formális módszereken kell alapulnia (ez a lexikai-stilisztikai minősítések esetében is lehetséges bizonyos határok közt), hanem szükség van a korszerű kutatások egyéb jellegű felhasználására is (pl. a kognitív metaforaelmélet bizonyos eredményei is beépíthetők a stilisztikai leírásba). A József Attilára oly jellemző komplex képeket szintén dokumentálni kell, gazdag leírásuk azonban minden bizonnyal szétfeszítené a szótári műfaj kereteit.

A szócikkek végén belső és külső utalók állnak. A belső utalók az összetételek tagjaira és a különféle frazeológiai alakulatok vezérszavára (tehát a kidolgozás helyére) utalnak. A külső utalók megmutatják a címszó helyét a magyar szókészlet egészében, mind történeti, mind leíró szempontból. Arról tájékoztatnak tehát, hogy az adott szó előfordul-e más, a téma szempontjából releváns szótárakban.

Mártonfi Attila

A szerző az Intézet tud. munkatársa, a Nagyszótár munkaközösségének tagja (a szerk.).

Olvasólámpa

Magyar ellentétszótár

Főszerkesztő: Temesi Viola

A Tinta Könyvkiadónak „A magyar nyelv kézikönyvei” című sorozata újabb értékes kiadvánnyal gazdagodott: a magyar nyelv ellentétes jelentésű szavainak szótárával. Az angol, a német és az orosz nyelvnek már van ilyen szótára (ezeket a kiadó munkatársai fel is használták a szerkesztés során), a magyar nyelvnek azonban eddig még nem volt. A **Magyar ellentétszótár** tehát első a maga nemében.

Voltak persze előzmények, amelyekre a szótár készítői támaszkodhattak: a Magyar szókincstár, az Értelmező szótár+, sőt szórványosan már a Képes diákszótár is közölt ellentéteket, de ilyen mennyiségben és ilyen gondosan rendszerezve még sehol sem találhattuk meg nyelvünk ellentétes értelmű szavait. Néhány adat ennek érzékeltetésére: a szócikkek száma 13 700 (összehasonlításképpen a Képes diákszótárnak 14 000 címszava volt), az antonimasorok száma 18 750. A különbségnek az az oka, hogy az antonimák a címszó jelentései szerint vannak sorokba rendezve, s több mint 5000 esetben a címszó egynél több jelentésének van ellentéte. Egy-egy címszó ellentétként átlagosan három és félszer szerepel, összesen 48 220 előfordulással.

De voltaképpen mi is az ellentét a nyelvben, mely szavak tekinthetők ellentétes jelentésűnek? Az antonímia fogalmát éppoly nehéz meghatározni, mint a szinonímiát. Az ellentétes értelműség meghatározása sok nyelvelméleti, logikai, szemantikai, pragmatikai stb. kérdést vet fel. Lásunk ezekre néhány példát!

Az *oroszlánszívű* melléknévnek kétségtelenül antonimája a *nyúl szívű* (az előbbi címszóként szerepel a szótárban, az utóbbi nem címszó). De következik-e ebből, hogy az *oroszlán* is ellentéte a *nyúlnak*? Nyilván nem. (Nincsenek is benne a könyvben.) Hasonlóképpen nem ellentéte a *treff* a *kőrnek*, a *szerda* a *csütörtöknek*, noha minden nyelvhasználó tudatában van annak, hogy valamiképpen összetartoznak. Ezek az ún. taxonimikus antonimák, más elméleti keretben: egyazon szemantikai mezőhöz tartozó szavak. Vannak kulturális hátterű antonimák is: a *tücsök* és a *hangya* természetesen nem ellentétes jelentésű szó, de Aiszóposz és La Fontaine meseje nyomán mégis ellentétes képzeteket idéznek fel. Úgy is mondhatnánk, hogy ezek a szavak az állatmesében antonimák, mégpedig aktuális, kontextuális vagy szituatív antonimák, azon kívül azonban nem. Temesi Viola szótára az ilyeneket nem is veszi fel, mert különben a kötet anyaga parttalanná duzzadt volna.

Az új szótárt Kicsi Sándor András nyelvész magvas tanulmánya vezeti be az antonímia meghatározásáról és az ellentétek típusairól. Ezt a főszerkesztő útmutatója követi. Ebben az ellentéteségnek három fajtáját különbözteti meg:

1. Az ellentét a kommunikációs folyamat résztvevőinek eltérő nézőpontjából fakad (*ad – kap; nyer – veszít; orvos – beteg*);
2. Az ellentétek egymást felváltva jelennek meg, feltételezik és kölcsönösen kizárják egymást (*apály – dagály; nappal – éjszaka; vetés – aratás*);

3. Az antonimák között poláris ellentét van, a két szélső pólus között fokozati különbséget mutató, olykor semleges elemekkel (*forró [– langyos] – hideg; ömlik [– folyik] – szivárog; sétál [– megy] – rohan*).

A szócikkek felépítése a kézikönyvsorozat eddigi szótárainak formai megoldásaihoz igazodik, azokon szükség szerint módosítva. Az ún. szócikkfejben a címszó, a vonzat, a szófaj és a stílusminősítés követi egymást. Ez utóbbiról egy kissé részletesebben kell szólnom, mert kényes és igen fontos mozzanata a szótárszerkesztésnek. A Magyar ellentétszótár a következő stílusminősítéseket alkalmazza (a rövidítéseket feloldottam): *bi-zalmas, durva, idegen, pejoratív, régies, szakmai* vagy *szaknyelvi, szleng, tájnyelvi, tréfás, választékos*. Az élőnyelv szavait nehéz, olykor lehetetlen vitathatatlanul besorolni a fenti kategóriák valamelyikébe. Például a *begurul* és a *zabál* szót a szótár egyaránt (*szleng*)-nek minősíti. Jómagam az előbbi inkább a (*biz*), az utóbbit a (*durva*) stílusminősítéssel láttam volna el. De az ilyesmiben a szótár szerkesztőjének kell döntenie, neki van meg ehhez a kellő áttekintése, ő látja a szótárba felvett elemek rendszerét, egymáshoz való viszonyát. Döntését tehát nem érdemes vitatnunk.

Néhány stílusminősítés első pillantásra tévesnek látszik, de alaposabb szemrevételezés után kiderül, hogy a szótárnak van igaza, nem pedig a felületes belelapozónak. Íme erre is két példa. Az *égiháború*, amely egyébként választékos vagy népies, a szótárban a *tréfás* minősítést kapta, mégpedig azért, mert a szónak az a jelentése, amelyhez antonima kapcsolódik, valóban tréfás. Ez a jelentés a 'lármás veszekedés', ellentéte a *nyugalom*. Itt tehát nem a zivatarról van szó, legalábbis nem meteorológiai értelemben. A másik példa: a *ma-zsola* azért *bizalmas*, mert negyedik jelentésében ('kezdő, gyakorlatlan, ügyetlenkedő <járművezető>') bizalmas jellegű szó, ebben az értelmében van ellentéte, mely alajelentésében ('megaszalódott, összetöpreődött szőlőszem') természetesen nincs.

Igen árnyaltan kezeli a szótár a vonzatokat is. Például a *meghajol* igének vonzatával együtt (*meghajol valaki előtt*) ez az ellentéte: *szembeszegül (valakivel)*, vonzat nélkül viszont ez: *felegyenese-dik*. Aki *valamire vigyáz*, az ellenkező esetben *elhanyagolja*. Ha azonban *valakire vigyáz*, akkor ennek antonimája nem az *elhanyagol*, hanem a *veszélyeztet*.

A Magyar ellentétszótár igazi családi szótár, abban az értelemben is, hogy a kiadó igazgatója és a szótár főszerkesztője (hogy egy konverzív típusú ellentétrel éljek): *férj és feleség*. A munkatársak névsorában pedig megtaláljuk négy gyermekük egyikét, Kiss Márton informatikust is.

Az esetleges hibák, vitatható megoldások sorolását hagyjuk a szakkritikára. Ennek a cikknek a célja mindenekelőtt a kedvcsináló bemutatás volt. Egy észrevételt azonban, szerény csat-tanóként, nem hallgathatok el. A szótár szerint a *konzervatív* és a *liberális* ellentétes értelmű szavak. Ha ez így van, e sorok írója évtizedek óta két lábon járó antonimaként éli életét. Bár ez szerintem nem is olyan kellemetlen állapot, egészen jól ki lehet bírni.

(Magyar ellentétszótár. Ellentétes jelentésű szavak szótára. Főszerk. Temesi Viola. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2012, 314 lap, A magyar nyelv kézikönyvei XXII.)

Kemény Gábor

Minya Károly új könyve változó nyelvünkről

A szerző, Minya Károly napjaink neologizmusainak aligha nem legkiválóbb ismerője, s mindenképpen legelkötelezettebb vizsgálója. Már eddig is több ilyen tárgyú műve jelent meg. Közülük a két legfontosabb a 2003-ban kiadott munka, a Mai magyar nyelvújítás (Szókészletünk módosulása a neologizmusok tükrében a rendszerváltozástól az ezredfordulóig), valamint a 2007-ben napvilágot látott Új szavak I. (Nyelvünk 1250 új szava értelmezésekkel és példamondatokkal); mindkettő a Tinta Könyvkiadó gondozásában. Ezekhez méltán csatlakozik ez a mostani mű, amely – mivel a szerző lapunkat is említi, az ő szavait idézem – „a legnaprakészebb folyóirat (az Édes Anyanyelvünk) és a legfrissebb szakirodalom alapján összegzi a szókincskutatás eredményeit és megállapításait”. Bevezetője további részében arra is rámutat, hogy ez a kötet az említett, 2003-as könyvben szereplő, ott csupán érintőlegesen tárgyalt témaköröknek bővebb kifejtése, több szempontú megközelítése, tehát annak szerves folytatása, az e kötetben tárgyalt-bemutatott szavak többsége viszont – az ismétlések elkerülése végett – nem szerepel sem az említett műben, sem az Új szavak I. című szótárban. Mint az előző köteteknek is ismerője – a másodikként említettől 2007-ben írtam is lapunkban – megerősíthetem, hogy ez a mostani munka csakugyan nem a korábbi művekben foglaltak fölmelegítése, hanem a neologizmusok olyan összetett, több szempontú vizsgálata, amely elméletileg is újat jelent.

Annak részletezésére, hogy mit is jelent ez a többszempontúság, egy lapunkhoz illő, szerény méretű ismertetésben nemigen van lehetőség, de valamennyi tájékoztatást reményeim szerint az is nyújt, ha felsorolom a tizenhárom fejezetből álló mű nyolc első fejezetének címét, s ezek közül a másodiknak az alcímeit is:

I. NYELVI VÁLTOZÁSOK – NYELVÚJÍTÁS

II. A NEOLOGIZMUSOK RENDSZEREZÉSE (1. Neologizmusok a szándékosság [akarati] szerint. 2. Neologizmusok a létrejöttük célja szerint. 3. Neologizmusok a gyakoriságuk szerint. 4. Neologizmusok a kommunikáció formája szerint. 5. Neologizmusok a fogalmi tartalmuk szerint. 6. Neologizmusok a létrejöttük módja szerint. 7. Neologizmusok a szófajuk szerint. 8. Helyesírási neologizmusok.)

III. NEOLOGIZMUSOK A SZÓKINCS TÁRSADALMI TAGOZÓDÁSA ALAPJÁN

IV. MAGYARÍTÁS ÉS NEOLOGIZMUS

V. A TULAJDONNEVEK MINT NEOLOGIZMUSOK

VI. A NEOLOGIZMUS ÉS A NYELVHELYESSÉG VISZONYA

VII. A DIVATSZAVAK ÉS A NEOLOGIZMUSOK VISZONYA

VIII. STILISZTIKAI NEOLOGIZMUSOK A SZÉPIRODALOMBAN

Mindegyik fejezetről lehetne, sőt érdemes lenne külön is beszélni – még az itt fel sem soroltakról is! –, de a hely szorításában csak némelyikhez fűzök egy-egy megjegyzést.

A rövid I. fejezetet illetően egyetértek a szerzőnek azzal az értékelésével, hogy „A nyelvújításhoz lélektani helyzet is kell, ma ez nincs, a reformkorban viszont megvolt. Akkor, a 19. században mindenki melléállt. Ma már ez korántsem mondható el.” Egyetértek, de annak nagyon örülök, hogy ez után az általánosító értékelés után külön utalt a szaknyelvek helyzetére,

idézve Kiss Jenőnek lapunk 2009. októberi számában megjelent, A haza és a nyelv szeretete című cikkéből a következőket:

„Van már köznyelvünk, nem kell létrehozni. Ülhetünk ölbe tett kézzel? Aligha. Mert az új körülmények új kihívásokat hoztak el. A magyar nyelvvel kapcsolatban a két legfontosabb kérdéskört említem meg távirati stílusban. Az egyik: a tudományok, a szakmák rohamos fejlődése a szaknyelvek, a tudományos nyelvek szókészletének nagyarányú növekedésével jár, s ami ezzel egy: idegen, elsősorban angol szavak tömegének átvételét is jelenti. Ha az értelmiség, a szakemberek megelégszenek azzal, hogy ők értik az angol szakkifejezéseket, s nem törődnek anyanyelvi szaknyelvük fejlesztésével, akkor veszélybe kerülhet a minden szintű anyanyelvi tudásáramoltatás (gondoljunk a közoktatásra is) és előbb-utóbb az anyanyelv versenyképessége is.”

Mint említettem, örülök, hogy a szerző idézte ezt a fontos passzust, de még jobban örültem volna, ha ebben a nyelvújítást, sőt, a nyelvújításokat (Minya ugyanis négyet is említ) értékelő fejezetben Kiss Jenő értékes gondolatainak folytatásaképpen legalább az óhaj, a kívánság szintjén elhangzott volna annak hangsúlyozása is, amit én „A szaknyelvek megújításáért” című tanulmányomban a reformkori nyelvújításról és annak eredményeiről szólva egy évtizede így fogalmaztam meg: „Úgy érzem, most, az Európai Unióba lépés küszöbén állva valami ehhez hasonló megszáltságra volna szükségünk nekünk, mai magyaroknak is. Persze, mások a körülmények, mások a feltételek, ezenkívül köznyelvünk ma összehasonlíthatatlanul jobb állapotban van két évszázaddal ezelőtti önmagánál, de ami szaknyelveinket illeti, bizony, a szakmai ismeretek, a szakmai tudásanyag rohamos növekedése a szaknyelvek megújításáért, majdhogynem az akkorihoz hasonló horderejű és sodrású szakmai nyelvújításért kiált.” (Magyar Nyelvőr 2002. 3:275–83, az idézett rész a 282. oldalon.)

Az egész mű legfontosabb, központi része a II. fejezet. Szerény bírálatként legföljebb azt fogalmazhatom meg, hogy az alapos és sokoldalú rendszerezés – részben szükségszerűen – talán elkerülhető többszöri átfedésekkel járt együtt. Főleg a fejezet 1. és 6. pontját érzem kissé túlrészletezettnek, azaz kellően össze nem hangoltnak. Az anyag imponáló gazdagsága azonban mindenért kárpótolja az olvasót.

A III. fejezettől kezdve mindegyikről csak a legnagyobb ismerés hangján szólhatok, de legfőképpen az V.-ről (A tulajdonnevek mint neologizmusok), amelyhez könyve általam nem idézett című fejezeteiben remek példatárakat is mellékel. A tulajdonnévi neologizmusok körének kibővítése s ennek jegyében napjaink sajátos keresztneveinek és filmcím-neologizmusainak bemutatása és az utóbbiak esetében elemzése pompás olvasmány, egyúttal pedig igazi mestermunka.

Igazi bíráló észrevételem csupán egy van, s az is valószínűleg a véletlenek számlájára írható. A kötet bevezetőjét olvasva meglepve tapasztaltam, hogy a szerző, amikor egy-két mondatnál előzetesen bemutatja munkája fejezeteit, szinte végig tévesen jelöli meg a fejezetszámokat. A parizmusról szólva az V. fejezetre utal, holott a IV.-ben van róla szó, a tulajdonnévi neologizmusokat a VI. fejezetbe helyezi, noha az V.-ben szerepelnek, és így tovább. Alighanem az ennek az oka, hogy a Bevezető megírása után módosult a kötet fejezetbeosztása, s a szerző nem gondolt arra, hogy ennek megfelelően a bevezető részt is módosítani kell. Ez kétségtelenül baki, de az egész munka e kis szeplő ellenére is igen értékes mű, amely nemcsak a szakemberek, hanem a nyelvünk iránt érdeklődő „civil” olvasók érdeklődését is felkeltheti. Remélem, fel is kelti. (Minya Károly: *Változó szókincseink. A neologizmusok több szempontú vizsgálata. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2011. 155 oldal, Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 118.)*

Grétsy László

Sajátos ízek

Nyelvelő és Nyelvi finomságok

Kiss Róbert Richard könyvei

Kiss Róbert Richard vállalkozó, újságíró nem csak hobbi-ból foglalkozik nyelvi kérdésekkel. Az ELTE magyar szakán végzett, egyik nyelvészeti szemináriumi témáját fejlesztette szakdolgozattá, sőt doktorivá. Sokan mint idegenforgalmi újságírót ismerik, például a Világszám című tévéműsorból (több évében is futott már), vagy a Fashion and Travel című képes-lapból, amely nemcsak az újságárusoknál kapható, hanem az egyik légitársaság gépeinek fedélzetén is olvasható. Sikeres sorozata A világ legszebb szállodái (Fantastic Hotels of the World) – eddig 5 nagyalakú, színes kötetben jelentette meg magyarul és angolul.

Szinte folyton úton van. Egyszer megszámlolta, hány országban járt (ha jól emlékszem, 150 körüli számról van szó). Idegenforgalmi, turisztikai munkásságáért néhány éve megkapta a Prima Primissima Díjat is.

Mindamellett a hazai terepen is jól érzi magát: mutatják ezt a magyar nyelvről szóló írásai – például az egyik vasárnapi lapban. Eddig négy könyve jelent meg a magyar nyelvről. Az első még hallgató korában: A soproni diákság köszönésformái (ELTE-MTA, Budapest, 1992), majd a Köszönésformák a magyar nyelvben (különös tekintettel az új informatikai és távközlési technológiák hatásaira és a diáknyelvre) (ELTE Mai Magyar Nyelvi Társaság és MediaCom, Budapest, é. n. [2004.] 184 oldal), Nyelvelő (MediaCom, Budapest, é. n. 176 oldal), Nyelvi finomságok (Gondolat Kiadó, Budapest, 2011. 163 oldal). Első két könyve az udvariassági aktusok közé tartozó, a magyar nyelvben különösen gazdag rituálét, a köszönést mutatja be: a soproni diákság körében végzett gyűjtőmunka, illetve szélesebb összefüggések alapján. Utóbbi könyvének különlegessége, hogy olyan területeken is gyűjtött nyelvi anyagot, mint az üzenetrögzítők, sms, internet. Ebben a kötetben közlése eddig gyűjtött anyagának rendszerezését is. Ez a következő: gesztusok, hagyományos köszönések (tradicionális, konvencionális, nonkonform), egyedi köszönések (csoportnyelvi, egyéni), köszönéspótló kijelentések és kérdések, köszöntés/jókívánság, valamint egy másik szemiotikai rendszer szerint: köszönések találkozáskor, búcsúzáskor, írásban, életkori csoportok szerint stb.

Két következő kötetét leginkább nyelvművelő, nyelvi ismeretterjesztő kötetnek tarthatjuk. Közös jellemzőjük, hogy többnyire rövid, figyelemfelhívó címmel ellátott írásokból állnak – részben korábban a sajtóban megjelent írásainak gyűjteményeként. A nyelvész-újságíró visszanyúl a nyelvművelő hagyományokhoz: használja, többször ismerteti a nyelvészeti és a nyelvművelő szakirodalmat, föl-fölbukkannak a nyelvművelés hagyományos, ismétlődő témái, nemegyszer olvasók levelei (kérdései) alapján. A Nyelvelő kötet és cím egy hetilap nyelvművelő cikksorozatára épül. (Ne feledjük, hogy Szegezen az 1990-es években volt hasonló című egyetemi nyelvészeti diáklap.) A kötet sokoldalúságát mutatják a fejezetek: Nyelv, nyelvek, nyelvváltozatok, Helyesírás, Nyelvművelés, A szavak világa, A nevek világa, Nyelv és stílus, Köszönések, Tréfás feliratok, versek, kívánságok.

Az érdekességek magukért beszélnek, de emeljünk ki néhányat. A turisztikai újságíró és a nyelvész érdeklődése összekapcsolódik például a leghosszabb (Chernelházadamonya) és a legrövidebb (Sé, Bő, Ag, Őr) településnevek bemutatásában. Annyi tévedés van, hogy Sé-t Sátoraljúj helyhez közelíti, holott éppen ellenkezőleg, Szombathelyen van. Néhány további, belelapozásra ingerlő cím: Kell-e újabb nyelvújítás? (a szerző

szerint újítani kell, de forradalmi nyelvújításra nincs szükség), Bátrak a nyuszilányok (magyarázat: a Playboy nyomán), Erotikus falunévek (egy szavazás eredménye: Bugyi, Segesd, Pornóapáti – bár egyiknek sincs közvetlen köze ahhoz, amire először gondol a kedves utazó; igaz, a Segesdnek közvetve igen, sajnos ezt nem magyarázza el a szerző), Káromkodás, agresszió, Sérítő megszólítások, Fontos-e a szinkron? Különösen érdekesek a más nyelvekkel való összevetések, pl. A számok a világ nyelveiben – egyébként ennek folytatására föltétlenül ösztönöz-ném a szerzőt, aki a világot járva számos idegen–magyar nyelvi párhuzamra, kapcsolatra deríthet fényt.

A Nyelvelő folytatásaként újabb „ízélménnyel” csábítja olvasóit a szerző a Nyelvi finomságok című, most megjelent cikk-gyűjteményében, amely részben ugyanazokkal a fejezetcímekkel mintegy száz rövidebb-hosszabb írást tartalmaz. A könyv a magyar nyelv külső megítélésével kapcsolatos megfigyelésekkel indul. A magyarok földönkívüliek? – teszi föl a kérdést az első írás. Szerb Antal Utas és holdvilág című könyvéről (állítólag) ezt írta Nicholas Lezard: „a magyarok tulajdonképpen nem is földi lények, hanem egy szuperintelligens földönkívüli faj, amelynek sikerült egybeolvadnia az emberiséggel, s csak műveik zsenialitása és nyelvük teljes érthetlensége árulja el őket”. Teller Edét is idézi, aki sokszor, sokféleképpen fejezte ki a magyar nyelv egyedisége iránti csodálatát, állítólag halála előtt pár évvel így: „Új, jeles felfedezésem, miszerint egy nyelv van, s az a magyar”. Természetesen nagyon távolról nézve – akár Chomskyt is idézve – a Föld nyelvei lényegükben valóban azonosak. De ha leereszkedünk a földre, azért van min csodálkoznunk.

A szerző igyekszik az első nyelvművelő kötet kapcsán fölvetett ötletet megvalósítani, több írás is foglalkozik más nyelvekkel: Dél-Afrika nyelvei, Winnetou utódai (dél-amerikai indián nyelvek), Hawaii nyelve, A lipovánok nyelve, A cigány nyelv eredete, A hunok miatt Hungary, vagy: A római jog és a magyar nyelv.

„ha leereszkedünk a földre, van min csodálkoznunk”

Kétségtelenül előbukkan ismét a turisztikai szerzőbe oltott nyelvész: Az autónevek titkai (4 részben), A Coca-Cola mint szimbólum, Híres sportklubjaink nevei, Kevés vagy, mint tőkés récében a dollár! (ez a rejtélyes cím A Magyar Nyelv Múzeumába tett kirándulásának története). Bármelyik kis írásába szívesen beleolvasunk, például ebbe is: A legszebb, a legcsúnyább és a legviccesebb magyar szó. A szerző felmérése szerint a mai olvasók (Kosztolányi Dezső nyomán) szépnek tartják a *csók*, az *anya*, a *szív* szót. De hozzáteszik: *holló*, *napsugár*, *atyá*, *szerelem*, *pénz* (!), *holdfény*, *selyem*, *gömb*, *csillaghullás*. A legcsúnyábbakat eddig nem gyűjtötték, ebben a felmérésben ezek szerepelnek: *rizsa*, *varjú*, *kárhozat*, *hazugság*, *bútorraktár*, *rágcsáló*, *tarhonya*, *célkereszt*, *halottkém*. És ezek a legviccesebbek tartott szavak (különösebb indoklás nélkül): *tőpörtyű*, *tin-tafolt*, *ám*, *villanyírógép* (ez nyilván a kétféle tagolásából fakadó tréfa miatt: *villa-nyírógép*, *villany-írógép*), *bagoly*, *cipőfűző*, *fröccsöntött*, *spicli*, *kukac*. Az „érdekes” szavak között pedig olyanokat találunk, amelyek a hagyomány- és nyelvvesztéshez kapcsolódnak (ettől érdekesek): *firhang*, *derele*, *csöröge*, *pukasztott málé* (pattogatott kukorica), *tócsni*, *lepcsánka* és *hecsedli*. Valamint szerepel egy érdekes (?), tréfás (?) mondat is: *A grádicsonyról hozd ki jányom a dorcot!*

Nyelvi frissesség, változatosság, jó felütések, tömör magyarázatok – egy szóval a mai újságírásban elvárt sokszínűség jellemzi Kiss Róbert Richard nyelvi írásait. Sokakat késztet elgondolkodásra a nyelv jellegén, s indít el a nyelv titkainak tanulmányozása felé. Erre egyébként nemcsak a médiában van módja, hanem meghívott előadóként is számos intézményben. Írásai és könyvei a mai magyar nyelvművelés sajátos „ízét” jelentik.

B. G.

„Háromszáznál hullik ki...”

Bereczki Gáborra emlékezünk Pusztay Jánossal

Április 4-én, életének 85. évében Budapesten váratlanul meghalt Bereczki Gábor (Békés, 1928. március 24.) nyelvész, a finnugor nyelvek kutatója és tanára, az ELTE professzor emeritusza. Szűkebb szakterülete a mari (cseremisiz) nyelv, a Volga–Káma vidéke nyelveinek kapcsolatai és e vidék népköltészete volt. Az észt irodalom egyik legjobb hazai népszerűsítőjének, fordítójának számított. Nyugdíjas éveiben részben Budapesten, részben Észtországban élt. Tanítványával, munkatársával, Pusztay János professzorral (Szombathely) emlékezünk rá.

– Bereczki Gábor tanítványa voltál, ezt mindig hangsúlyoztad, élete végéig szoros kapcsolatban álltál vele. Mi ragadott meg benned?

– Mindenekelőtt a szerénysége, természetessége, nyitottsága, csendes, minden harsányságot nélkülöző humora. Csak egy-két jellemző esetet említek. Amikor hallgató koromban életem első recenzóját írtam az éppen megjelent cseremisiz jegyzetéről, ő hívta föl a figyelmemet a könyv néhány hibájára, amelyet én nem vettem észre – azzal a szándékkal, hogy azokat legalább a recenzóban javítsuk ki. Később neki mutattam meg elsőnek, ha elkészült valamilyen nagyobb szabású munkám kéziratára. Mindig segítő szándékú megjegyzéseket fűzött hozzájuk.

– A tudósoknak melyik típusához tartoztál?

– Semmi esetre sem a szobatudósokéhoz... Szerette és élvezte az életet, örült, ha barátai, kollégái és tanítványai vették körül, ám soha nem kívánt a társaság középpontjává válni – mégis ő volt a középpont. Mint mentor, mint tanszékevezető hagyta dolgozni munkatársait. Nem ösztökölte őket – többnyire nem is kellett, hiszen mindenki tudta és tette a dolgát, ám mindig rendelkezésre állt tanáccsal, megjegyzéssel, konzultációval.

– Rajzolásnál egy tömör pályaképet róla?

– Három területet emelek ki: a nyelvészetet, a műfordítást, s ehhez kapcsolódva páratlan magyar nyelvi ismereteit és stílusérzékét. Mint nyelvész főként a hagyományos finnugor nyelvészetet művelte, a klasszikus témákkal foglalkozott (etimológia, nyelvtörténet), emellett azonban az areális (a területi kapcsolatokat vizsgáló) nyelvészet területén is jelentőset alkotott. Magyarországon az areális nyelvésznek talán legjelentősebb művelője. Mint műfordító, ha nem észtből, finnbből vagy éppen kisebb oroszországi finnugor nyelvekből fordított volna, hanem angolból, franciából vagy németből, akkor ő lehetett volna a magyar műfordítók „pápája”. Jellemző eset, hogy az észt eposz, a Kalevipoeg nyersfordítását olyan magas szinten végezte el, hogy Rab Zsuzsa, akinek az eposz végső magyar nyelvű megformálását köszönhetjük, nemegyszer hangsúlyozta: minden más országban művészi fordításként, műfordításként fogadták volna el Bereczki Gábor fordítását.

– Mit tekintesz Bereczki Gábor tudományos tevékenységében a legfontosabbnak?

– Mind oktatói, mind kutatói tevékenysége fontos. Oktatói tevékenységéhez tartoznak egyetemi jegyzetei, tankönyvei a cseremisiz nyelvről, a magyar nyelv finnugor alapjainak összefoglalása, a balti finn nyelvek kutatásába való bevezetés. Kutatóként jelentősen hozzájárult a finnugor hangtörténet ismeretéhez, amikor a cseremisiz nyelv alapján bebizonyította az akkor nála nagyobbban tartott szaktekintély elméletének téves

voltát, s higgadtan kívárta – a kemény viszontválasz ellenére –, míg az idő őt igazolta. Legfontosabbnak, nyilván saját munkásságommal való kapcsolata miatt, areális nyelvészeti kutatásait tartom. Kimutatta a Volga–Káma-vidék finnugor és törökségi nyelveinek – évezredes kapcsolataikból fakadó – konvergens fejlődését, amelynek révén számos, csak erre az areára jellemző jelenséget tárt fel. Azt hiszem, világméretben is jelentős a Vikár Lászlóval közösen gyűjtött és kiadott népköltészeti sorozat. Ez a gyűjtés Kodály Zoltán kezdeményezésére valósulhatott meg, s eredményeként a már említett Volga–Káma-vidék finnugor és törökségi népeinek népzenejét adták közre (cseremisiz, votják, csuvas stb. népdalok százait – eredeti szöveggel, kottával, a szövegek magyar és angol nyelvű fordításával, illetve a zenei anyag elemzésével). Ebből a hatalmas anyagból fény derült egyebek között arra is, honnan eredhet a magyar népzene régi rétegének néhány jellemző sajátossága.

– Mely időszakban érezte magát Bereczki tanár úr a legboldogabbnak?

– Kiegyensúlyozott ember volt. Ebben a harmonikus családi háttér is nagy szerepet játszott. Békés, baráti kapcsolatot tartott a szakma legtöbb képviselőjével. Nem szerette, s kerülte is az értelmetlen konfliktusokat. Azt hiszem, akkor érezte magát a legjobban, ha sokoldalú tevékenységének bármelyik ágával foglalkozhatott. Ezért érezte magát nagyon jól Udinéban, majd nyugdíjas korában Észtországban, ahol az év egyik felét töltötte, kertjében, méheik közt, nem mellőzve a tudományos munkát és a műfordítást sem.

– Ha valaki most kezdene ismerkedni a munkásságával, mit olvasson el először tőle?

– Ezt nehéz megmondani, mert Bereczki Gábor munkássága nagyon szerteágazó. Fontosak, hiánypótlók egyetemi tankönyvei, a cseremisiz etimológiai szótár, a cseremisiz és a finnugor nyelvtörténet és az areális nyelvészet terén írt munkái. Mégis – a magyar nyelv mai állapotának ismeretében, az egyre silányabb anyanyelvhasználatot szem előtt tartva – azt javaslom, hogy észt és finn, valamint a kisebb finnugor irodalmakból készült műfordításait olvassák el. Ezekből a legszebb, legválasztékosabb magyar nyelvet ismerhetik meg, netán sajátíthatják el. És okvetlenül olvassák el A Névától az Urálig című önéletrajzi vonatkozású könyvét, amelynek legnagyobb részét a Volga–Káma-vidéki gyűjtőútról írt naplőfeljegyzések teszik ki. Lebilincselő stílus, remek humor párosul tudományos megalapozottsággal (büszke vagyok, hogy a könyvet a szombathelyi Uralisztikai Tanszék egyik sorozatában adhattuk ki).

– Van tőle emlékeztető idézeted, aranymondásod?

– Sok minden idézhető volna. Hihetetlen természetességgel és a népi bölcsességek továbbörökítőjeként fogalmazott meg szép és főleg megszívlelendő gondolatokat. Most csak egyet idézek: „Háromszáznál hullik a fergese”. Az ELTE Finnugor Tanszékén, ameddig az anyagi lehetőségek megengedték (az 1970-es évek első feléről beszélek), rendszeresen szerveztünk – többnyire kétnapos – autóbuzsós kirándulásokat, amelyek során meglátogattuk a társtanszékeket Debrecenben, Szegeden, illetve a tanárképző főiskolák magyar nyelvészeti tanszékeit, Egerben, Pécsen, Szombathelyen. A kétnapos utazásokat meg a közbülső estét végigénekelte a társaság – csak népdalt, abból is lehetőleg a régi stílusúakat volt szabad énekelni. Már az olyan új típusú népdal, mint az Erdő, erdő, marosszéki kerek erdő (amelyet egyébként Bartók is feldolgozott) hallatán is ráncolta homlokát Bereczki tanár úr. Talán egy ilyen úton született az idézett mondás: háromszáznál hullik a fergese. Azaz, egy magyar egyetemistának legalább háromszáz népdalt kell ismernie. Nem a Zeneakadémia növendékének, nem a néprajz-folklór szakos hallgatónak, hanem például egy egyszerű magyar vagy finnugor szakos hallgatónak. Ő maga rengeteg magyar népdalt ismert, azokat furulyán is játszotta, de ezeken kívül természetesen ismerte a Volga–Káma-vidéken gyűjtötteket is. Követendő példa.

Balázs Géza

Kérdések és válaszok

Tisztában vagyunk azzal, hogy az éttermek, sörözők stb. nevének utótagja kis kezdőbetűs, de mi a teendő akkor, ha ez többtagú? Pl.: *Kisvirág panzió és étterem* /... *Panzió és étterem* /... *Panzió és Étterem*. Mi a helyes írásmód, ha nem tudjuk biztosan, mi a hivatalos teljes név? Része-e a tulajdonnévnek a *pizzeria*, a *fogadó*?

Az Osirisnál megjelent Helyesírás (OH.) szerint a *panzió* intézménynév, tehát nagy kezdőbetűs, míg az *étterem*, *pizzeria*, *fogadó* intézményszerű megjelölések, ezért kis kezdőbetűsek. Így a javasolt írásmód: *Kisvirág Panzió és étterem*. Mivel azonban ez átmeneti forma, amely intézménynevet is, intézménynévszerű elemet is tartalmaz, nem kifogásolható a *Kisvirág Panzió és Étterem* vagy a *Kisvirág panzió és étterem* alak sem. Hogy egy intézménynek mi a hivatalos neve, azt a tulajdonostól kell megérdeklődni. Így erre a kérdésre: „Mi a helyes írásmód, ha nem tudjuk biztosan, mi a hivatalos teljes név?”, nyelvészeti alapon nem lehet válaszolni.

Segítséget szeretnék kérni azzal kapcsolatban, hogy melyik írásmód a helyes: *Cafeteria-elem* vagy *cafe-teriaelem*?

A kért szó helyes írásmódja: *cafeteriaelem*, kis kezdőbetűvel. Az OH. megfogalmazása szerint: „Teljes egybeírást alkalmazunk akkor, ha az idegen írásmódú előtag utolsó betűje a magyarban is megszokott hangértékkel rendelkezik” (276). Egyébként elkezdődött a szó fonetikus átírása, az internetes keresőben a találatok száma: *cafeteria* 265 000, *kafetéria* 5700 találat.

Melyik a megfelelő változat: *prémiumkategóriás* vagy *prémium kategóriás*?

A *prémium* szavunk szófaja főnév, ezért jelentéssűrítő összetételként egybeírjuk a *prémiumkategóriás* kifejezést. Szótárban nem szerepel, de az ugyancsak egybeírt *csúcskategória* szó igen.

Hogyan kell helyesen írni a következő kifejezéseket? Vajon anyagneves szerkezetnek számítanak-e a *búza finomliszt*, *búza rétesliszt*?

A *finomliszt* egybeírandó, jelentése: 'csaknem teljesen korpa nélküli, fehér liszt', tehát jelentéssűrítő összetétel, s mivel búzából készült, az előtag is egybeíródik vele a jelentéssűrítés miatt: *búza finomliszt*, azaz 'búzából készült finomliszt'. Ugyanez vonatkozik a *búza rétesliszt* kifejezésre is. Nem számítanak anyagneves szerkezeteknek, az a szabály itt nem alkalmazandó.

Egy gépkocsi alkatrészeiről van szó. A helyesírás szabályai szerint helyes a következő forma: *frisslevegő-/belsőlevegőkeringetés-csappantyú*. Elképzelhető azonban, hogy a műszaki szaknyelvben összetevőket különírnak? (Már csak azért is, mert egy kinyomtatott, keskeny hasábkba szedett szövegben ez a szó három sort

foglal el.) Azaz a *frisslevegő-/belsőlevegő-keringetés csappantyú* formát használnánk.

A kért szavak helyes írásmódja: *frisslevegőkeringetés-csappantyú*, *belsőlevegőkeringetés-csappantyú* a 139/b. mozgósabály alapján. Ezeket a „szókígyókat” birtokos jelzős szó szerkezettel lehet elkerülni: *a friss levegő keringetésének csappantyúja*, *a belső levegő keringetésének csappantyúja*.

A neten olvasom: „Két metrókocsi is elfüstölt a 3-as vonalon”. Aztán kiderült, csak füstölt egy-két szerelvény (<http://www.hir24.hu/baleset-bunugy/2012/01/30/ismet-fustolt-egy-metrokocsi/~fokusz>). Szerintem az *elfüstölt* azt jelenti, hogy a szerelvény füstté alakul, totálisan kiég stb. Az, hogy egy kicsit füstöl, az én nyelvérzésem szerint nem *elfüstöl*.

Az *elfüstöl* igének tárgyias és tárgyatlan értelmében hét jelentése van a Magyar értelmező kéziszótár szerint. A tárgyatlan *elfüstöl* első jelentése: füstölögve elhamvad, a második jelentése: hosszabb ideig füstölög. Ez utóbbi értelemben akkor jogos a használata, ha a metrókocsik sokáig füstöltek. De mivel sem ez nem történt, sem el nem hamvadt a metrókocsi, ezért ennek az igének az alkalmazása túlzás, s ez a bulvársajtóra általában jellemző.

A következő kifejezés helyesírásában kérem segítségüket: *serpenyős káposztás cvekedli*. Kell-e vesszőt tenni a *serpenyős* szó után?

Az OH. (350.) a következőképpen ír a problémáról: „Az írásjelhasználat szempontjából az ún. többszörös jelzők okoznak gondot. Ha több jelző következik egymás után, a minőség- vagy mennyiségjelzők láncszerűen, alárendelő viszonyokkal kapcsolódnak egymáshoz. Ilyenkor nem használatos a vessző: *barna kalapos hölgy* (a kalap barna), *kék szemű lány*, *két liter tej*. Előfordul a jelzők alaptaghoz kapcsolódása oly módon, hogy egy jelzős szerkezet kap újabb jelzőt. Az írásjelhasználat ilyenkor kétféle lehet: *egy havas novemberi éjjelen* vagy *egy havas, novemberi éjjelen*. A vessző kitétele annak függvénye, hogy a két jelző egyforma jelentőségű-e vagy sem, vagyis a közlő mondanivalójától függ.” Ebben az esetben, úgy vélem, nem szükséges a vessző használata: *serpenyős káposztás cvekedli*.

Hogyan helyes: *mattreszen* vagy *matt részen*? A Google szórakozik velem, mert a következő találatismokot dobja ki: *matt részen* – 18 000, *mattreszen* – 11 000, *matt részen* – 13 000, *mattreszen* – 16 000. Ez így teljesen ellentmondásos, mert a különírt jelzőből több van, mint az egybeírtból, de a különírt határozószóból kevesebb, mint az egybeírtból.

Ez a példa is mutatja, hogy az internetes előfordulások száma nem mérvadó a helyesírásban. A nyomatékosító szó, túlzó jelző gyakran főnév a jelentéssűrítő szó-összetétel előtagjaként: *földsüket*, *jéghideg*, *kőkemény*, *méregdrága*, *dögunalmas*, *marhaszép*, *tökhülye*, így ennek analógiájára a *mattreszen* is egybeírandó. A *reszen* egyébként nem határozószó, hanem ragos melléknév.

Összeállította: Minya Károly

HÍREK–ESEMÉNYEK

A 30. *Implom József középiskolai helyesírási versenyt* 2012. február 23–25. között rendezték a gyulai Erkel Ferenc Gimnáziumban. A megnyitón **Nagy L. János** professzor felidézte a verseny történetét, majd átadta az idei Implom-díjat **Grétsy László** képviselőjének. Ezután **Kányádi Sándor** tartott lírai előadást az anyanyelvéről.

*

Az Anyanyelvűpolók Szövetségének március 10-i *elnökségi ülésén* Maróti István megemlékezett Graf Rezsőről; köszöntötték Grétsy Lászlót 80. születésnapján; Balázs Géza ügyvezető összegezte az elmúlt hónapok eseményeit; Grétsy László összefoglalta a magyar nyelv állapotával kapcsolatos jelentések tapasztalatait; Kerekes Barnabás az ifjúsági tagozat tevékenységét mutatta be, majd az elmúlt két év pénzügyi beszámolóját hallgatták meg Balázs Istvánné gazdasági vezetőtől. Terjéki Tamás beszámolójából kiderült, hogy a Szövetségnek 2018 tagja van (292 külföldi), és csak 342-en nem fizettek tagdíjat 2011-ben.

*

A 19. *Dr. Szabó Miklós szövegértési verseny* döntőjén harminc általános iskola versenyzői mérték össze képességeiket 2012. március 23-án Kiskunhalason a Bibó István Gimnáziumban. Ez alkalommal a felolvasandó és tartalmilag ismertető szöveg „A színjátás zavarai: a színvakság és a szintézisvesztés (dr. Papp Júlia szemész ismertetője alapján)” volt. A versenyt támogatja a Magyar Lapkiadók Egyesületének újságolvasásra nevelő programja is.

*

Fonetikanap címmel tartott ünnepi megemlékezést az ELTE Fonetikai Tanszéke fennállásának 40. évfordulója alkalmából 2012. április 4-én. Dezső Tamás dékán és Balázs Géza igazgatóhelyettes köszöntője után **Gósy Mária** és **Olasz Gábor** tartott előadást a fonetika múltjáról és jelenéről, majd a tanszék munkatársai következtek: Markó Alexandra, Bóna Judit, Imre Angéla, Váradi Viola, Beke András. Délután fonetikai vidámparkra került sor.

*

A *Kazinczy-verseny* 47. országos döntője a győri Kazinczy Gimnáziumban április 20–22. között volt. Előestjén, 19-én megnyílt a Halkan szítal a tört fény című Kosztolányi-kiállítás, valamint bemutatták a Deme László emlékezete című könyvet. A versenyt Simon Róbert Balázs alpolgármester köszöntötte, a záróbeszédet Balázs Géza egyetemi tanár tartotta.

*

Valamilyen területen már elismert teljesítményt nyújtó, 17. életévüket betöltött fiatalok jelentkezhetnek az államilag támogatott, hároméves tehetséglejlesztő képzést nyújtó ingyenes *Bolyai Önképző Műhelybe*. A felvételi lehetőségről

érdeklődés: www.bolyaimuhely.hu. A felvételi június 29-én lesz Budapesten (jelentkezni addig lehet a bom@e-nyelv.hu címen).

*

A *magyar tudomány és kultúra, a magyar nyelv útja a 21. században* címmel 1 millió forintos ösztöndíjazású esszépályázatot hirdetett az Éghajlat Könyvkiadó. A pályamunkák beérkezési határideje: 2012. augusztus 15. Érdeklődés: palyazat@eghajlat.hu. Töltes kiírást az EA 2012/2. számában.

*

Az Anyanyelvűpolók Szövetségének ifjúsági tagozata felkarolta a széphalmi *A Magyar Nyelv Múzeuma* honlapjának működtetését, híreinek szerkesztését (www.nyelvmuz.hu), valamint a Facebookkal való összekapcsolását. Ugyancsak a tagozat működteti a Nefmi felkérésére a www.amagyardnyelvert.hu honlapot.

46. magyar nyelv hete

Nyelvünk, a hungarikum címmel az idei magyar nyelv hete ünnepélyes megnyitója 2012. április 23-án volt Szombat helyen a Vas Megyei TIT és a Savaria Egyetemi Központ rendezésében. Köszöntőt mondott Majtényi László, a Vas Megyei Közgyűlés alelnöke és Csetter Ibolya, az egyetemi központ elnökhelyettese. Ezután következtek az előadások: **Balázs Géza**: *Nyelvünk idegen tükörben*, **Kiss Gábor**: *A magyar valóság tükré szavainkban*, **Dede Éva**: *Amit a pszichológus lát a magyar nyelvben*.

A magyar nyelv hete további előadásairól a következő híreket kaptuk: Balázs Géza (Szólásokba zárt történelem, TIT Pannon Egyesület, Győr, április 20., A magyar nyelv a 21. században, II. Rákóczi Ferenc Könyvtár, Miskolc, április 21.), Madách-szónokverseny a Madách Imre Gimnáziumban, Vác, ápr. 23., Mínya Károly (A magyar szókincstár, Megyei Könyvtár, Nyíregyháza, ápr. 27.), valamint Sebestyén Árpád is tartott magyar nyelv heti előadást Hajdúböszörményben. (További információk, hírek, fényképek a www.manyszi.hu honlapon.) (*Manyszi-hírek*)

„Ha szabad a magyart a magyarból magyarázni...” 2. Czuczor–Fogarasi-konferencia

Czakó Gábor titokzatos Diófa-köre kezdeményezte 2010-ben a magyar nyelv máig legnagyobb értelmező és etimológiai szótárának újrafelfedezését. Idén január 6-án, vízkeresztkor a Magyar Művészeti Akadémia és a Petőfi Irodalmi Múzeum vette szárai alá a rendezvényt. A fő kérdés ismét az volt, hogy a CzF mennyiben korszerű, és mennyiben meghaladott, de sokan az alaptémához illeszkedve „ismeretlen eredetű” szavak, szócsaládok, sőt manysi sztyeppetűz vagy vulkán nyomait is kutatták. Az alaphangot a nyelvészek ütötték meg: a magyar

etimológiai gyakorlatot bírálta és egészítette ki pl. Horváth Katalin és Balázs Géza, a messzebb múlt rokonításait Pomozi Péter. Sokszor hangzott el a gyök mint magyar nyelvi jellemző: még a CzF.-éknél is kiterjesztőbb módon, minden magyar nyelvi hajlításra. Kövecses Zoltán előadása kristálytisztán levezette a CzF.-ből kiolvasható kognitív szálát (fogalmi rendszer, a nyelvi jelek nagy részének nem önkényes volta). Békés Vera filozófiai alapot adott a tudományos paradigmákról, és Teleki Józsefet dicsérte, Nyíri Péter, A Magyar Nyelv Múzeumának igazgatóhelyettese a gyökkutatás „nyelvművelődési” haszná miatt buzdította a nyelvészeket. Többször előkerült a hálózatkutatás mint lehetséges új kutatási módszer a gyökök vonatkozásában. A PIM díszterme végig tele volt, az üléseknél hol elnézők, hol szigorúak. Többször volt lehetőség kérdésekre, a tudományos kérdések mellett olykor előbukkantak „öregiptomi” nyelvi emlékek is, de ez senkit sem zaklattat fel. Az alaphang végig nyugodt, mondhatni méltóságteljes volt, csak egyszer hangzott el nyilvánosan a „hülyeség” szó, amit a levezető elnök nem tudott értelmezni, és két matematikus csörtéjének nyilvánította. Aki az egész napot a PIM-ben töltötte, meggyőződhetett róla, hogy itt egy új, gyökközpontú magyar nyelvtan formálódik. (*Manyszi-hírek*)

Nyelvészeti könyvek

Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények (V. 1., 2010., VI. 1. 2011). Miskolci Egyetemi Kiadó.

Az interkulturalitás aspektusai. Szerk.: Simigné Fenyő Sarolta, Csetneki Sándorné Bodnár Ildikó, Kegyesné Szekeres Erika. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2010.

Bartha Csilla – Nádor Orsolya – Péntek János: *Nyelv és oktatás kisebbségben*. Kárpát-medencei körkép. Tinta, Budapest, 2011.

Bicsérdy Gábor: *Rövidítések enciklopédiája*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2012.

Kiss Róbert Richard: *Nyelvi finomságok*. Gondolat, 2011.

Markó Alexandra szerk.: *Beszédtudomány*. Az anyanyelv-elsajátítástól a zöngékezdési időig. ELTE-MTA NYTI, Budapest, 2012.

Mínya Károly: *Változó szókincsünk*. A neologizmusok több szempontú vizsgálata. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2011.

Miskolci Szilvia, Széplaki Erzsébet: *Osztálmátrix*. Kommunikáció, etika, etikett, gazdaság, életpálya. Munkafüzet a 13–14 éves korosztály számára. Furfang Kiadó, 2011.

Pethő József: *Alakzat és jelentés*. Az alakzatok stílus- és jelentésképző szerepe a szövegben. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2011.

Salamon Ferenc: El van bűtülve... Háromszéki szólások, kifejezések. AESZ-füzetek, 14. Sepsiszentgyörgy, 2010.

Széplaki Erzsébet, Miskolci Szilvia: Beugró szövegek. Szövegértési és kommunikációs gyakorlatok a 15–16 évesek számára. Furfang Kiadó, 2010.

Temesi Viola főszerk.: Magyar ellentétstár. Tinta, Budapest, 2012.

Tótfalusi Kis Miklós: Számvetés a helyesírásról. ELTE-MNYT, Budapest, 2011.

Wacha Imre szerk.: Diófát ültetek. Emlékkötet Deme László nyelvészprofesszor tiszteletére. Kazinczy Ferenc Gimnázium, Győr, 2012.

A 2012. évi eseményekből

június 15–17. II. anyanyelvi juniális: Irodalmi nyelvünk az északkeleti régióban; vadéltfőző verseny, A Magyar Nyelv Múzeuma, Széchalom

június 20–21. Állandósult kifejezések, frazeológiai kapcsolatok a nyelvhasználatban. Modern Filológiai Társaság, ELTE

június 21. 16.00 Szarvas Gábor-nap. 2011 szavainak sajtóbemutatója, jelentés a magyar nyelvről, a Tinta Könyvkiadó nyelvi kiadványai. MTA Akadémiai Klub

július 3–10. Beszélni nehéz!-körvezetők továbbképző tábora, Erdély

július 6–12. Tematikus alkotótábor diákoknak a nyelv és a média köréből. Győr, Kazinczy Gimnázium (due@due.hu)

július 12–22. XX. Országos ifjúsági anyanyelvi tábor és IV. Aranka György anyanyelvi tábor, Zsombok (Erdély)

szeptember 6–7. III. magyar interdiszciplináris humorkonferencia, ELTE, Budapest (humorkonferencia@gmail.com)

szeptember 21–23. Szórványban a magyar nyelv. Szórványkonferencia A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságával közösen, Beregszász

szeptember 22. Az ASZ helyi csoportjainak évnnyitó tanácskozása, Budapest

szeptember 28–30. 10. Semiotica Agriensis konferencia: A test szemiotikája. MSZT-EKF-Dobó István Vármúzeum, Eger (www.szemiotika.com)

október 6–7. Czuczor–Fogarasi-konferencia. Karizma Alapítvány, Budaörs (czuczor.fogarasi@gmail.com)

október 12–14. Édes anyanyelvünk országos nyelvhasználati verseny, Sátoraljaújhely

november 13. A magyar nyelv napja

november 16. A magyar nyelv ünnepe, EKF, Eger

november 17. XX. Országos ifjúsági anyanyelvi parlament, Budapest

november 20–21. Diskurzusok a szakmai diskurzusról. A tudományok, szakmák nyelvének leírása. ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszék (nyelvkultura@gmail.com)

november 24. Nagy J. Béla országos helyesírási verseny. EKF, Eger

II. anyanyelvi juniális Sátoraljaújhely-Széchalom, 2012. június 15–17.

Anyanyelvi szervezetek összefogásával második alkalommal rendezzük meg Széchalomban, a vidéki múzeumok éjszakáján az anyanyelvi juniális.

A tervezett program:

2012. június 15., péntek

Múzeumi vetélkedő, felolvasólánc, anyanyelvi könyvek vására, anyanyelvi műsorok bemutatója, anyanyelvi licitjáték, váltóverseny. Az ASZ ifjúsági tagozatának bemutatója. Este: koncert.

2012. június 16., szombat

Nyelvünk és irodalmunk az északkeleti régióban. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának ülése. Vezető: Pomogáts Béla. Ételek és italok a magyar nyelvben. Alkalmi pálinkakiállítás megnyitása. Kapcsolódás szellemi étkekkel a szomszédban megrendezett vadéltfőző versenyhez. Este: emlékezés Kazinczy sírjánál, élő Tetten ért szavak, tánc-ház.

2012. június 17., vasárnap

Túra a kálváriához, a Sátor-hegyre, bobozás

A Magyar Nyelv Múzeumában három napon keresztül folyamatosan lesznek programok. Három napra kedvezményes belépőjegy váltható. Széchalomban, Sátoraljaújhelyen és a környéken olcsó szállások és fizetővendéglátó-helyek foglalhatók. Június 16-án Sátoraljaújhely és Széchalom között óránként jár (a múzeumi belépőkkel igénybe vehető) rabomobil.

A juniális rendezői minden korosztályból minden érdeklődőt szeretettel várnak.

További információk: www.nyelv-muz.hu, www.e-nyelv.hu

Meghívó a 2011-es év szava, antiszava, költői és ifjúsági szava nyilvános bemutatására

A Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda, a Magyar Nyelvstratégiai Kutatócsoport, valamint az Anyanyelvápolók Szövetsége által felkért szakértő bizottság meghatározta a 2011. év legjellemzőbb magyar szavait, antiszavait, költői és ifjúsági szavait. A jellemző szók bemutatása 2012. június 21-én 16 órakor lesz a Magyar Tudományos Akadémia klubjában a Szarvas Gábor-nap keretében. További információ: www.e-nyelv.hu. Interjúlehetőség egyeztetése: Pölcz Ádám: iroda@e-nyelv.hu, 36-30-318-9666.

Felsőoktatási Kazinczy-döntő

A felsőoktatási intézmények Kazinczy Ferencről elnevezett Szép magyar beszéd versenyének 40. országos döntőjét 2012. március 30-án a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelvtudományi Tanszéke rendezte.

A versenyt Sepsi Enikő, a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja nyitotta meg. A résztvevőket köszöntötte Gósy Mária, az ELTE Fonetikai Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára, a bírálóbizottság elnöke és Fóris Ágota, a Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének vezetője. Tudományos előadást tartott Markó Alexandra (ELTE Fonetika Tanszék) „Hangsúlyok a felolvasásban és a spon-tán beszédben” címmel. Ezután következett a szabadon választott szövegek bemutatása.

2012-ben az első tizenegy versenyző kapott Kazinczy-érmeket, név szerint a következők: Lénárd Valentina (KRE TFK, Nagykovács), Hajdú Fanny (ELTE BTK, Budapest), Tomcsányi Árpád (PPKE BTK, Piliscsaba), Lakos Boglárka (Corvinus Egyetem, Budapest), Szabó Ágnes (ELTE BTK, Budapest), Simon Viktória (KRE BTK, Budapest), Belágyi Hanna (NyME Benedek Elek Pedagógiai Kar, Sopron), Báthory Kinga (Eszterházy Károly Főiskola, Eger), Pólyi Izabella (Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra), Kovács Edit (Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác).

Részletes információk: www.kre.hu/nyelviszet

A Hírek rovatba szánt információkat a megjelenés előtti 40. napig várjuk a balazsge@due.hu címen.

Kedvezményes könyvek az ÉA olvasóinak

Nyelvészetről mindenkinek. 59 nyelvész 77 rövid összefoglalójával készült el a Nyelvészetről mindenkinek című kötet (szerk. Balázs Géza). Néhány nyelvészeti terület első magyar összefoglalója itt olvasható. Ízelítő „érdekes” lingvisztikákból: antropológia-, bio-, digitális, etno-, folklor-, funkcionális, gender-, generatív, geo-, igazságügyi, interkulturális, kognitív, kontrasztív, korpusz-, kulturális, marketing-, öko-, pszichológiai, strukturális, szocio- és teolingvisztika. A 384 oldalas kötet ára: 3900 Ft.

Nyelv és kultúra. Kulturális nyelvészet (szerk.: Balázs Géza, Veszelszki Ágnes). A 411 oldalas, mintegy hetven szerzős munka az első magyarországi áttekintés a rendkívül sokoldalú témáról. A kötet ára: 4450 Ft.

Balázs Géza Nagy párlat- és pálinkakönyve 147 oldalon az eddigi legteljesebb összefoglalás a magyar pálinka történetéről, folklórjáról és nyelvéről. A kötet ára: 4990 Ft.

E hirdetés felmutatója a Magyar Nyelvi Szolgáltató Irodában 500–500 forint kedvezménnyel juthatnak hozzá bármelyik nyelvészeti könyvhöz. A kínálat megtekinthető a www.e-nyelv.hu honlap Kiadványaink rovatában. 5-nél több kötet rendelése esetén Budapesten ingyenes házhozszállítás. Érdeklődés: 36-30-318-9666 vagy iroda@e-nyelv.hu.

Mindenekelőtt az idei 1. számunkban közölt rejtvények helyes megfejtését adjuk közre.

I. Oda-vissza – harmadszor! 1. Dózsa – Aszód. 2. Sete – Etes. 3. Mák – Kám. 4. Krém – Mérc. 5. Mér – Rém. 6. Mos – Som. 7. Levet – Tevel. (Ezt többen nem találták meg!) 8. Romot – Tomor. 9. Szirt – Trizs. (Voltak, akiknek ez is nehéznek bizonyult.) 10. Táv – Vát.

II. Egy verscím. 1. Podolini. 2. Emeletes. 3. Kárpátok. 4. Hannibál. 5. Esperes. 6. Rokonok. 7. Kaposvár. 8. Kristóf. 9. Kakukkfű. 10. Balaton. Kosztolányi Dezső versének címe: Régi dajkánk egyetlen öröme.

III. Mű és alkotója. 1. Verseny. 2. Pásztor. 3. Mézédés. 4. Szeparé. 5. Szarvas. 6. Kereset. 7. Örömtűz. 8. Sörétes. 9. Esengés. 10. Fagykár. 11. Velence. 12. Sárkány. A keresett mű címe: Szép remények. Szerzője Charles Dickens (1812–1870).

IV. Szójátékos csattanó. Mert egy bolond százat csinál.

Azok közül a megfejtőink közül, akik megoldásukkal elérték a sorsolásban való részvételhez szükséges 70 pontot, a Tinta Könyvkiadó jóvoltából a következők részesülnek könyvjutalomban: Bácskai Mihályné, Szentés, Szent Imre u. 12. (6600); Böcskei László, Győr, Ikva u. 34. (9024); Dóka Henrietta, Csipkerek, Rákóczi Ferenc u. 121. (9836); Gólya Gáborné, Tura, Verseny u. 2. (2194); Gulyás Istvánné, Mikóháza, Szabadság u. 7/a (3989); Dr. Kis Ellák István, Budapest, Kórákás park 61. I./4. (1157); Kiss Ernőné, Vaja, Aulich u. 15. (4562); Murvai Mónika, Csorvás, Gremesberger u. 74/1. (5920); Szabari Ferenc, Jászapáti, Jókai u. 16. (5130); Tollár Tamara, Cegléd, Árpád u. 14. (2700). A nyerteseknek gratulálunk!

A Pontozó új feladatai

I. Háromból egy! Az itt következő sorok mindegyikében három, egyenként öt betűjegyű szót találunk olvasóink. A helyes megfejtéshez úgy kell mindegyik sorból kiválasztaniuk az ott látható három szó valamelyikét, hogy a kiválasztott szavak középső, azaz harmadik betűinek felülről lefelé való összeolvasásából találjanak rá egy 110 éve elhunyt kiváló alkotóművészünk családnévére! Megfejtőinktől a teljes név beküldését kérjük! (Értéke: 15 pont.)

1. PORTA – PISTA – PENNA
2. NETTÓ – NAPLÓ – NYITÓ
3. OPERA – SZABÓ – HÁROM
4. ERIKA – EXTRA – KABÁT
5. KORÁN – KIÁLL – BANÁN
6. MEDÁL – SEBES – KÖNYV
7. FÉMES – FELES – KOSÁR

II. Író és műve. Olvasóink feladata a következő ábra vízszintes sorainak megfejtése. Ha ez sikerül, akkor a rejtvényábra 4. és 6. oszlopából felülről lefelé egy 125 éve született írónk humoreszkgyűjteményének címére bukkannak. A könyv címéért 10, alkotójának nevéért további 10 pontot szerezhetnek.

1. Indítókar
2. Egyfajta pihenési mód
3. Az ifjúkort előzi meg
4. Végtag súlyos sérülése
5. Utasok tájékoztatását szolgálja

III. Megtévesztő regénycímek. E rejtvényünkben tíz neves magyar regényíró egy-egy ismert művének címét közöljük, de furfangos, nyelvi játékos formában. Úgy, hogy a megadott címben csak a magánhangzók az eredetiek, valóságosak, a mássalhangzók csupán az olvasók megtévesztésére szolgálnak. A feladat természetesen az eredeti címek megtalálása. Az általam kreált mássalhangzók száma és helye nem egyezik meg szükségszerűen a megtalálándókkal. Bár a megoldás nem nehéz, segítségül – főleg annak a nemzedéknek a kedvéért, amelyiknek életében az olvasás kisebb szerepet játszik, mint az előző nemzedék(ek)ében – az „álcímek” felsorolása után betűrendben közlöm a rejtvényben szereplő írók nevét is. A helyes megoldás címenként 2 pontot ér, az elérhető maximális pontszám tehát 20.

1. Két régi, rozoga hölgy
2. Eszter, te ostoba!
3. Arám szörnyű, álnok szirén
4. A vághatatlan kender
5. Kontyra lepedő
6. Végy sőt, mint a Sári!
7. Ugatás a topolyák mögöl
8. Szeder a háznép készétele
9. A panaszsorompó
10. Káder a rejtjelekben

[Fejes Endre, Gárdonyi Géza, Jókai Mór, Karinthy Frigyes, Krúdy Gyula, Mikszáth Kálmán, Móra Ferenc, Móricz Zsigmond, Sütő András, Tamási Áron.]

IV. Szójátékos csattanó. Megfejtésül a Vállalkozó szellem című, túloldali rejtvény csattanóját kell beküldeni. A helyes megfejtésért 25 pont jár.

Az e számunkban közzétett rejtvények együttes értéke 80 pont, de már 65 pont is elég ahhoz, hogy a megfejtés beküldője részt vehessen a sorsolásban, és egy értékes könyv nyertese lehessen. Könyvjutalomban tíz megfejtő részesül. A feladványok megoldását **2012. szeptember 15-éig** kell elküldeni címünkre: Édes Anyanyelvünk, Pontozó, Budapest, Károlyi Mihály u. 16. (1053), vagy a rovat vezetőjének e-mail címére: gretsyl@t-online.hu

Minden olvasónknak kellemes nyári pihenést, jó szórakozást és sikeres megfejtést kívánnak a rejtvények készítői:

Grétsy László (III.), Harmati Gizella (II.), Láng Miklós (I.), Schmidt János (IV.)

Szójátékos csattanó

NAGY, DÍSZES ÉPÜLET	A VÍC CSATTANÓJA	OROSZ AUTÓ-MÁRKA	SÉTÁLVÁ MEG-KÖZELÍT	SZORO-SAN SIMUL	ÉRETT GABONA VÁGÁSA	VÁLLALKOZÓ SZELLEM – Menj ki a folyosóra, és jó hangosan kiáltsd nekem kétszer, hogy gyere ki! – Jó, de miért? (A választ az ábra fő sorában rejtettük el.)		
FOSZFOR								
DALMÁCI-AI KIKÖTŐ-VÁROS								
DÉL, RÖV.								
IDŐS CSALÁD-TAG								
MAROKKÓ FŐ-VÁROSA		MŰSOR-SZÓRÁS				HÚSPARI TERMEK	ROST-NÖVÉNY	RÓMAI 50-ES
A MŰLT IDŐ JELE		AM. FILM-RENDEZŐ				TOVA-LOPOZÁS	SZÖRNY-ÁLAK	LÓLÁB VE-GEN VAN
				SZINÉSZ JÁTSSZA				
				SZÁMSZE-RŰ TÉNY				
IGEVÉGI					RITKA NŐI NÉV			
TÉTET NÖVEL					ÖRÖKLÖTT KÉPESSÉG			
BURGO-NYA-FAJTA								BOT VÉGE!
IJEDSÉG, REMÜLET								ROBERT DE ...; AM. SZINÉSZ
BE NEM ISMERÉS						GYERÜNK MÁR!		
						AZ ÖRÖK VÁROS		
SAJÁT KEZÉVEL, RÖVIDÍTVE			HADVE-ZÉR (PÁL)					MEDVE, LATINUL
			PICASSO MADARA!					
LÓ-CSEMEGE!				KALAPOS GOMBA				
				HAMIS VÁD				
EMIATT, EZ OKBÓL						RÓMAI SZERE-LEMISTEN		
KUPAC, HALOM					FÉL SAJT!			KÖTŐSZÓ
ÁRULÓ					FALU A SZATMÁRI-SIKON			VÖRÖS-MARTY VERSE
RÁDIUSZ						DAL-SZINHÁZ TAGJA	FÉL MUST!	
							CRNA ...; MONTE-NEGRÓ	
HÉTVEGE!		BABA-BESZÉD!						
HAMM, EL-TŰNTET!		BURKINA ...; ÁLLAM						
LÁBVÉG!								
				DÍSZLET-TERVEZŐ (TIBOR)				BECÉZETT KÁROLY
				MEGA-				
ÖRLŐÜ-ZEM FOR-GO ALKAT-RÉSZE					SZLOVÁK FOLYÓ			
BAJOR MŰVESZ-CSALÁD					NORVÉGIA FŐVÁROSA			
BOLGÁR HEGY-CSÜCS				BECÉZETT ODETT			CIPÉSZ-ESZKÖZ	
				NÉMET NEVELŐ			EZEN A HELYEN	
OLASZ AUTÓK JELZÉSE		BARBA-DOS AU-TÓJELE				DUPLÁN: KEKSZ-MÁRKA		
		VEDELMEZ				AAA!		
TÉLI CSAPADEK			ALÁ-RENDELTE, RÉGISEN DEHOGY!					
								ZORRO JELE

Új szavak, kifejezések (70.)

Nem szótározott szavak tárháza

alkalmi – autóstop (Erdélyben). Pl. A két fiú *alkalmival* jött.

beadandó – (az egyetemi életben:) írásbeli szemináriumi dolgozat

boltkóros – (bűntudattal kísért) szenvedélyes (mániakus) vásárló. Megi.: A *holdkóros* mintájára alkotott szellemes neologizmus. Pl. „A *boltkóros* folyton csak vásárol. A mániakus vásárlás már egyfajta szenvedélybetegség.” (Petőfi Népe, 2011. dec. 19.)

gasztroblogger – főzési tanácsokat, recepteket író, éttermi kritikákat közreadó internetes naplói

gyepel – állat (pl. daru) pihen. Pl. „Szürke farkak pihennek (*gyepelnek*) Hortobágyon, az Álomzugnak nevezett területen.” (Metropol, 2011. okt. 18.)

jaszi – jászági vonat megnevezése (Új-szász)

kemofóbia – vegyi anyagoktól való félelem (Magyar Nemzet, 2012. febr. 4.), l. még: *vegfyóbia*

kézműves élelmiszer – olyan (nem ipari) élelmiszer, amelynek előállításában a tulajdonos termelő részt vesz (Kossuth rádió, 2012. márc. 26.)

kiblóroz – l. *kitakar* (Népszabadság, 2012. febr. 1.)

kitakar – mozgóképről vagy fényképről egy részletet eltávolít. Megi.: Említenek képi és hang kiakarást is (Színes RTV, 2012/4.). Ez utóbbi a kisipolás, kifütyülés új megnevezése is lehet.

lassító sziget – az országutakon, különösen településeken, illetve azok bejáratánál kialakított kitérő, terelősziget másik neve

láthatósági mellény – (közlekedés)biztonsági, fényvisszaverő csíkokkal ellátott ruhadarab

megállapítás – (az adóhatósági szaknyelvben:) adóhiány rögzítése

motkány – hosszú farkú, nagy metszőfogú és szemű, fiktív őslény (a Jégkorszak című filmben). Megi.: Hozzá hasonló állatra, kardfogú mókus maradványaira bukkantak Argentínában. Pl. Valóságos volt a *motkány* (Petőfi Népe, 2011. nov. 4.).

pultozik – (főleg vendéglátóhelyen) árusít, mosogat

slam (poetry) – szabad, meglepő, a trágárságtól a közeleti, művészeti utalásokig terjedő tematikájú, rendszerint repserű, azaz zakatoló, ritmuskényszeren, rögtönzésen alapuló költészet, énekeszés. Javasolt magyar megfelelője: *ütemszavalás, dobvers, zakatolás*. Igés változata: *szlemmel*, magyarul: *ütemszaval, dobversel*, előadója a *szlemmer*, magyarul *ütemszavaló, dobszavaló, zakatoló*. Megi.: 2012. március idusán Petőfi verseire rendeztek ilyen (zakatoló)versenyt Pilvaker címmel.

soproni kékfrank – (2010 májusában bevezetett) helyi pénz (Népszabadság, 2010. dec. 18.).

szlemköltészet l. *slam poetry*
szlemmel, szlemmer l. *slam poetry*
vegfyóbia – a *kemofóbia* (l. ott) másik neve (Magyar Nemzet, 2012. febr. 4.).

A rovat 1998–2010. között megjelent anyagát tartalmazza a következő kötet: Jelentés a magyar nyelvről. Új szavak, kifejezések. Szerk.: Balázs Géza. Inter-MSZI, Budapest, 2010. Új idegen szavak magyarítását megnézheti vagy ajánlhatja a www.szomagyarito.hu honlapon. 2011 novemberétől a honlap elkezdte az új magyar szavak és kifejezések gyűjtését és megosztását is!

B. G. és B. M.
balazsge@due.hu

jek az ifjú párnak. Örültem annak, hogy az Isten ezt megadta, de először én egy kicsit hezitáltam, hiszen Carlo Ponti a New York-i filmharmónikusok karmestere, Mészáros Andrea pedig szintén itt hegedűművész. Az esküvői előkészületek

A *filmharmónikusok* nem szimpla sajtóhiba, hanem ún. népetimológia. A cikk írója a görög eredetű, 'barátja, kedvelője valaminek' jelentésű *fil-* előtagot a számára ismerősebb *film* főnévvel „értelmesítette”. Ennek eredménye azonban értelmetlenség lett. A szerző nem áll egyedül tévedésével: a világhálón 351 (!) adat van erre a keverék szóalakra. Helyesen: *filharmonikusok* (ráadásul rövid *o*-val!). (A Budapesti Piac hirdetési újságban találta: K. G.)

Sínek helyet közúton pöfög az új járgány

csi-hu-hu Városnéző kisvonattal gyarapodott Tiszakécske járműparkja

Új látványossága van a Tisza-parti kisvárosnak. A kécskei önkormányzat városnéző kisvonatot vásárolt, ami a sínen járó kisvonatot váltja fel, ettől az idegenforgalmi szezontól. Tegnap délelőtt már ki is próbálták az óvodások a szerezvényt, a városközpontból egészen az üdülőtérre utaztak a Csi-Hu-Huval. A gyerekek nagyon élvezték a „vonatozást”, mindenkinél integettek és síkonganak az út során.

Kovács Ernő polgármestertől megtudtuk, hogy a gyermekvasút több mint harminc évig látta el feladatát, szállította a kirándulókat a Sportligettől majdnem a termálfürdőig, de tavaly megtette utolsó útját. Az 1,1 kilométer

A gyerekek nagyon élvezték a vonatozást

hosszú pályát szerkezete, mely Magyarország legrövidebb keskeny sávú vasútvége volt, teljesen elhasználódott, nagyon sok pénzt kellett volna ráköltetni. Ezért úgy döntöttek, hogy inkább vásárolnak egy városnéző kisvonatot, ami nem síneken, hanem a közúton közlekedik. A testület tízezer forintot hagyott jóvá erre a célra, és sikerült egy kétéves járgányt beszerezniük.

Az önkormányzatnak komoly elképzelései vannak a lassújárművel. Szeretnék egy olyan körjáratot kialakítani, amivel be tudják mutatni a várost az érdeklődőknek. Másnap estején bemutatóvonatozást tartanak.

■ Sz. T.

A helyet helyett jobb lenne: helyett! (Holczer József)

Vélemény

Kinek az érdeke?

Ónody-Molnár Dóra szerint a kórházi szülészetek szemlélete változott volna, ha nem folytják el Geréb Ágnes mozgalmát. →11

„Mi, akik rendszeresen olvassuk az Édes Anyanyelvünket, hálalamosak vagyunk felháborodni az ilyen hejesírási hibák láttán” – írja levelében a példa beküldője, Del Medico Imre.

A LAZAC ELŐÁLLÍTÁSA

Tudtommal a lazacot nem gyárilag állítják elő, hanem tenyésztik! (Wagner Alfréd, Budapest)

Előadók 2012., 14.00 HTV: Szabad egyetem Szeged Ábrahám György: Magas vérnyomásbetegség. Van esélyünk? Van esélyünk (12), 15:00 HTV: Zodiákus (12), 17:00 HTV: „Aki nek sebei vel gyógyultatok meg”,

Jaj, de magas! Helyesen: *magasvérnyomás-betegség*. (Beküldte: Holczer József.)

LADU
2012. március 2., péntek

VÁLASZOL ▶ SALÁTA KORNÉL, a szlovák válogatott védője

ákia
te a
ejte-
kel egy
ikorszá-
dóje,
stól
z új
új

A szomszéd fűje zöldebb

Saját pályájukon verték meg a törököket

Februári számunkban már szóvá tettük, hogy a szomszédnak nem *fűje*, hanem *fűve* van. Sajnos, a Nemzeti Sport munkatársai nem olvassák akkora figyelemmel lapunkat, mint mi az övéket, emiatt a március 2-i számban újból elkövették ezt a hibát. Mi ezennel abbahagyjuk, de kérjük, hogy ők se folytassák. (K. G.)